

Az egyke-gyermek.

Írta s a Magyar Gyermektanulmányi Társaság budapesti február 8-iki nyilvános értekezletén fölolvasta Nógrády László dr.

Az adatgyűjtés szervezése.

A még fiatal huszadik század legnagyobb alkotásának nem a szédületesen fejlődő technika csodáit, nem a szikratávirót, repülőgépet, hanem a gyermekvédelmet tartom. Véres és örökké verekedő, egymást gyilkoló évszázadok után végre is egy olyan, ami nem embereket öl, hanem embereket megment; végre is egy csomó szeretet, a sok-sok gyűlölködés után a gyermek szeretete. Mindenféle gyermeknek, nemcsak az én gyermekemnek; legkivált pedig azon elesett szerencsétleneknek, kiket az emberi élet fenekére lökött a sors. A huszadik század legdemokratikusabb, legintelligensebb gondolata az, hogy a gyermekvédelem fokozottabb mértékben fejlesztendő. Az az anyagi mínusz, mely a gyermekvédelemre jut, sokszorosan megtérül az emberi társadalomnak megmentett munkáskezekben és még többszörösen abban a morális nyereségben, mely a társadalmat éri azzal, hogy száz és százezer egyén lesz normális emberré, holott, ha meg nem mentik, a társadalom mindenféle moráljának ellenségévé lett volna.

Nagyon természetes, hogy a gyermekvédelemnek még csak kezdetén vagyunk, sokkal hiányosabbak még az eszközök, semhogy tökéletesnek mondhatnók még a gyermekvédelmet. Az a szociális világnézet, amely épen megteremtője a gyermekvédelemnek, maga is fiatal még s nem elég erős, hiszen csak az imént vívta még meg hatalmas csatáját a francia forradalomból megszületett s hatalmában tobzódó individualizmussal, még vannak ellenségei s nem volt elég idő arra, hogy diadalmas zászlóit meghordozza, mint egyedülvaló, mindenben s minden fölött uralkodó győzelmes szellem. Még csak érezzük közeledését, mint Pythia, ennek az isten-

nek és máris teremtő s szebb jövőt feltáró jóslatokat mondhatnánk: a számkivetett gyermek, kinek nyomoruságán századok folytak el, végre is ott fog állni az emberi megbecsülés legmagasabb fokán s az áldozat, mit neki hozni fog a társadalom, az emberi mivolt legfenségesebb megbecsülése lesz, mert a generációk teremtésében, fajának továbbvitelében megtalálja önmagát az ember. Az ember így szól: én a sirba szálló jelen vagyok, te a diadalmaskodó jövő; én még mielőtt meghaltam, megértem a legszebb föltámadást, mondhatom: leszek. Leszek s legyőzve a halált, újra és újra feltámadok az idők végtelenségén át örökkön örökké.

A sokat hangoztatott gyermekek százada nevet viselő XX. század talán meghozza azt, hogy a gyermekvédelem (minden Potemkinfala helyett) valóság lesz; a gyermekvédelem ezer és ezerfelé ágazó intézmény lesz, mely az iskolákban is éreztetni fogja hatását és ki fog terjedni nemcsak a létező gyermek védelmére, hanem azok megmentésére is, akik még mielőtt megszülettek volna, már meghaltak. Mert ezekről is kell gondoskodni! S ha a Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtő munkásságába vonta az egy-gyermek rendszer kutatását is, ezt azon gyermekek érdekében is tette, kik csak lehettek volna, ha a gyermekvédelem intenzivebb. A dolog ugyanis úgy áll, hogy egy mindenkitől jól ismert öldöklő és pusztító gyermekgyilkos garázdálkodik a magyar föld legdrágább kincsei, a gyermekek között. Garázdálkodik nem tegnaptól, nem pár éve, hanem évtizedek óta és pusztít minden járványnál rettenetesebben, kérlelhetetlenebbül. A gyermekek ezen nagy ellensége jóidő óta szerepel már a különböző statisztikákban, különösen a tíz éves összeírások alkalmával s ha valami szenzációsabb gyermekelpusztítás sül ki, szellőztetik az ujságok is. Persze, hogy mindenki ismeri, de leszámítva belőle azt, ami már a büntető paragrafusba ütközik, mert nyilvánvaló lett, az egyikét mégis valahogy olyan belső családügynek tekintik, amihez nem lehet köze, csak az apáknak és az anyáknak.

Mi ezt az ügyet tágabb értelemben a nemzet-társadalom, szűkebb értelemben pedig és speciálisan a gyermek-társadalom ügyének tekintjük. Mindkettő révén érdemes, hogy a gyermektanulmányozó foglalkozzék vele. Ha ki lehetne kapcsolni ez egyikét a nemzet-társadalomból, — pedig nem

lehet — még akkor is nagy közünk volna hozzá a gyermek miatt s azt kellene mondanunk, hogy nekünk, gyermektanulmányozóknak, az egyke legnagyobb ellenségünk és ellene küzdenünk kell. Ez a gondolat irányította a Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtését.

Az adatgyűjtést a mult év őszén indította meg az adatgyűjtő szakosztály, s még ez év őszén be is fejezte. Oly módon jártunk el, hogy a kir. tanfelügyelőket levélben megkértük, ajánljanak olyan tanítókat, kik vármegyéjük olyan községében laknak, hol az egyke divatos. A tanfelügyelők által ajánlott tanítóknak kérdő íveket küldtünk, a következő kérdésekkel:

Milyen anyanyelvűek a község lakosai (magyar, tót, német vagy vegyes)? Az egyke-rendszer a vidéken csak ezen községben divatos-e, vagy több községben is s milyen anyanyelvűek ezen községek lakosai? Ha vegyes anyanyelvű a község, milyen anyanyelvűek között elterjedtebb az egyke, (vagy egyformán divatos)? Mivel foglalkozik a lakosság (földmivelő, iparos, bányába jár)? Ha többféle foglalkozású, mely foglalkozást üzők között szokásos, illetve szokásosabb az egyke? Van-e onnan kivándorlás Amerikába vagy máshová? Van-e bevándorlás s a bevándorlók között divatos-e az egyke? Milyen vallású a nép? Milyen vallásúak között szokásos, illetve szokásosabb az egyke? Egyes családokban divatos-e az egyke vagy általában? Ha egyes családokban divatos, akkor csak a szegényebb vagy csak a gazdagabb családokban-e vagy egyformán? Ha általában divatos az egyke, mely családokban szokásosabb, a gazdagokéban-e vagy a szegényebbeknél? Mennyi idő óta divatos a községben az egyke, régebben-e vagy csak újabban s körülbelül hány év óta? Az egyke divat milyen hatásra vezethető vissza? Esetleg nem pusztá utánzása-e az egyke a más községekben divatos egyke-rendszernek, vagy mélyebb gazdasági okokra vezethető vissza? Mi az oka az egyke divatnak a gazdagoknál s mi az oka a szegényeknél? Az egykének hatása észlelhető-e valamiben? Emelkedik-e vagy fogy a lakosság s kapcsolatban van-e az egykével? Emelkedett-e a közjólét általában, vagyonosabbak-e vagy sem, kapcsolatban van-e ez az egykével? Nem csökkent-e az egyke folytán a kivándorlás? Észlelhető-e az egykének hatása az erkölcsi viszonyokra: jobb-e a családi élet vagy rosszabb moraliter, nem gyakori-e az elválás, nem iszákos-e a nép vagy józanabb? Milyenek az egyke család gyermekei? Egészségesek? Orvosi segílyt gyakrabban vesznek-e igénybe a szülők gyermekük betegsége esetén? Milyen gyermekbetegségek a leggyakoribbak? Családi gondatlanságból nem gyakoriak-e a gyer-

mekbalesetek? Jól fejlődöttek-e az egyke gyermekek? Nem sok-e köztük a nyomorék gyermek? Jobb viseletűek-e az egyke gyermekek az iskolában? Szorgalmasabbak-e, mint általában a többi gyermekek? Észlelhető-e viseletükön, hogy a család többet gondol gyermekével, hogy jobb házi nevelésben részesült az egyke gyermek? Nem lehet-e észrevenni az otthoni becézgetés káros hatását az egyke gyermekén s mi az?

E kérdésekkel ki akartuk kutatni az egyke-rendszer elterjedési arányát anyanyelv, vallás, foglalkozás és vagyoni állapot szerint, okát, hatását a vagyonosodásra (kivándorlásra) és az erkölcsi viszonyokra, továbbá arra akartunk feleletet kapni, hogy milyen az egyke-gyermek fizikailag, lelkileg s moraliter.

Közel hatszáz ívet küldtem szét s ezekből felhasználható adattal, majdnem ötszáz ív érkezett hozzám. Buzgó adatgyűjtőink közül igen sokan nem elégedtek meg azzal, hogy e kérdésekre megadták a feleletet, hanem még ezen kívül is leírták megfigyeléseiket. Adatgyűjtésünk így nem statisztikaszerű, de nem is ez volt a célunk, hogy az egyke elterjedéséről pontos adatokat szerezzünk. Mi az egyke-rendszer motivumait s hatását a családra gazdaságilag s moraliter és az egyke-gyermek egyéniségét akartuk megismerni.

Mondhatom, elszomorítóbb és fájóbb írásokat alig olvashattam, mint ezeket az adatokat s a velük beérkezett megjegyzéseket. Ezek az egyke-rendszert egészen más világításba állítják, mint ahogy eddig általában hitték s azt hiszem, hogy adataim segítségével kimutathatom azt, hogy az egyke-rendszer korántsem egyszerű, egy okra visszavezethető jelenség s azt, hogy ez a rendszer sokféle szállal kapcsolódik egybe egy egész társadalmi réteg életével, sok és messzemenő hatása van egy egész hatalmas, nagy réteg gazdasági és morális életére s fejlődésére. Mivel pedig ép az a nagy réteg, melyben az egyke-rendszer a legdivatosabb, fundamentuma a nemzet hatalmas épületének, emiatt az egyke-rendszer hatását megérzi az egész nemzet, s ha betegség, ez a betegség a nemzet testén van, s ha dekadens jelenség és immoralitás, ez az egész nemzet egyéniségét illeti. Valóban az egyke-rendszer sokkal fontosabb, semhogy megelégedhetnénk a tény egyszerű konstatálásával, sokkal veszedelmesebb, semhogy jellemzésére elegendő volna annak megemlítése, hogy

a lakosság számszerűen nem szaporodik helyel-közzel. Bár nagy baj ez is, de még nagyobb baj az, hogy az egyke morális dekadenciát jelent s mély és sötét lelki sebeket rejt, s hogy ez ragadós betegség, mely a ragály erejével terjed s ahol befészkelte magát, biztosan megteremti a gazdasági, fizikai és a morális enerváltságot; a generációkat többféleképp kimerültté teszi s képtelenné más egészséges generációk meghozatalára. Deformálja a természetes fejlődést, megsemmisíti a faji s egyéni sajátságokat; ez a kór valóságos morális sorvadással jár, mely megölve a lelket, megöli a testet is.

A pusztá statisztika, a százalékban kifejezett számok nem leplezhetik le az egyke-rendszert. A rideg számok nem világítanak be az emberek veséjébe és szívébe, a mi adataink azonban a lelki mélységek sötét zugait világítják meg. Azok, akiktől adataink valók, a nép között élnek állandóan, alkalmuk van bőségesen tapasztalatokat szerezni. Olyik-olyik harminc-év óta ismeri azt a falut, ahonnan az adatok valók s generációk nőttek fel megfigyelése alatt. Ezt azért említem, hogy az a kép, melyet alább adok, ne kigondolt, fantáziaszerűnek tűnjék fel, alakjaimat, színeimet hozzá a valóságból vészem s ha sötétek lesznek a színek, ha a kép nem lesz vidám, annak oka nem az én pesszimizmusom. *Hűen tolmácsolok mindent, mert olyan komoly dologról van szó, hogy ferdíteni bármi tekintetben is, igazán bűn lenne.*

Az egyke-rendszer okai.

Nem tartom fontosnak, hogy milyen vallásuak között elterjedtebb az egyke-rendszer s ha mégis felemlítem, inkább csak adataim feldolgozásának teljessége miatt teszem. Az 1910-iki népszámlálás adatai erről pontosabb adatokat adhatnak. Az én adataimból azt olvasom ki, hogy az egyke-rendszer valamennyi vallásfelekezett közt (kivéve az izraelitákat) divatos. Mégis feltűnő, hogy különösen a református magyarság között otthonos. Bars, Tolna, Gömörkishont, Zala, Somogy, Vas, Komárommegyékből, hol a reformátusok számaránya bár nem túlnyomó, kapok ilyen megjegyzéseket: legnagyobb-részt a jómódú református családokban. És szomorú, hogy különösen a magyarság között, bár az erdélyi szászok, a szepesi s más megyei németek között is elterjedt, szórványo-

sabban a szerbek, ruthének és oláhok között. A magyarlakta vidékeken a módosabb földmivelő családokban, a szászoknál az iparosok között, Szepesmegyében különösen az intelligens családokban, a hivatalnokok közt. Érdekes ez a megjegyzés (Vas megye): «Itt sok a munkás nép, ez mind termékeny, de a szomszéd községben nem lakik szegény ember, ott dívik ez egyke.» Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szegények közt nem divat, mert már ezek közt is kezd elharapózni. Az azonban bizonyos, hogy a szegényebbek még immunisabbak ezen járványtól, mint a gazdagok. A gazdag, módos földmivelő családokban otthonos különösen.

Néhol csak még most kezdődik. Kisküküllőmegyéből kapom ezeket a jellemző sorokat: «az egyke csak ritkán s elvétve található még, ugyannyira, hogy ezt még ezidőszerint rendszernek nevezni nem lehet, de nem lehet tudni, nem lesz-e azzá a jelenlegi szomorú megélhetési viszonyok között. Ma még örülnek, akik ilyen (tudniillik egyke) helyzetben vannak és tagadhatatlanul gondtalanabb életet élnek, mit látva a többgyermekes családok, azt hiszem, nincs messze az idő, amidőn itt is egyke-rendszerrel beszélhetünk. «A szászok között régóta divatban van az egyke, ezek nem szaporodnak, ez nem baj; a magyarok fogynak, ez baj, az oláhok szaporodnak, ez a legnagyobb baj.» Itt-ott egy kis sziget egy-egy falu maradt épen a járványtól, s bár érintkeznek egykés vidékekkel, még sem védekeznek a gyermekáldás ellen. Persze csak idő kérdése, hogy az egyke hullámai elborítsák ezeket a kis szigeteket is, mert az egyke diadalmasan halad előre. Az adatok arról szólnak, hogy terjed, csak egy-két helyről jelezték, hogy már szünőfélben van. Nem csoda, ha terjed, hiszen radikális védekezést ezzel a betegséggel szemben sehol nem alkalmaznak. Jóakaró adagyűjtőim egyike-másika közölte velem azt is, hogy mivel lehetne az egyke ellen védekezni (majd ezekre még rátérek) de a legtöbb csak sajnálkozik, nem egy kétségbeesve kiált fel: nincs segítség!

De hát tulajdonképen mi az oka az egykének? Az egyke, okáról eddig nagyjából csak gazdasági okot hallottam emlegetni. Ez az ok azonban csak egy. Van ezen kívül még több is, melyek a gazdasági okon teljesen kívül esnek, s szomorú állapotát mutatják a nép erkölcsi süllyedésének.

a család romlásának, melyben a gyermek felnő; elszomorító elferdülését látjuk az anyák, a nők jellemének. Ugy érezzük, hogy a faluk előbb váltak a modern morál betegjeivé, mint szellemi fejlődésben modérnekké. A faluk kedves, naiv életének, fehér erkölcsének a végét hirdeti az egyke körül kifejldött sokféle társadalmi és morális betegség. Az egészséges szellők, melyek ott fujdogáltak, melyek tele voltak a tiszta erdők és virágos mezők üdeségével, már nem oly egészségesek, a modern élet porával terhesek és azt kell mondanunk: romlott a faluk levegője, szellőztetni kell. Ugy érezzük, hogy a népies költészet édes, egyszerű bájának a faluban nincs közönsége, akik voltak, rég alusznak; a mai nemzedék kuplékat harsog és csinálja mindazt, amit a városok bűne megteremtett. Szomorkodunk és van is azon szomorkodni való, hogy egy álommal kevesebb.

Az egykének eredendő oka mindenesetre a *gazdasági* felfogásban gyökerezik. Nem magyar földön született az egyke, mint sok más jót és rosszat, ezt is idegen földről kaptuk s nem csalódom, ha keleten, északon s nyugaton keresem a kiinduló gyökerét, hol német anyanyelvűek laknak. Például Erdély egyik részén úgy vélekednek, hogy az egyke «szász okosság» s ezért követik. Követik mindazzal a módszerrel, amit a szászok alkalmaznak, hogy gyermek több ne szülessék.

Adataimból így sorolhatom fel a gazdasági okokat: földszeretet, vagyon utáni hajsza, gazdagok akarnak maradni. Nem akarják, hogy a föld megoszoljon, mert ha az megoszlik, akkor vége a gazdag elnevezésnek, vége a családi pozíciónak, tekintélynek. A családok vagyonosodási, tekintélyversenye a falukban is megvan, a gazdag egyke-gyermek egyke-leányt vesz el s még gazdagabb lesz; az egykével egybemarad a föld, sőt még jó házasság útján nő is a birtok. De ha több a gyermek, úgy okoskodnak, hogy az utódok elszegényednek s amint mondják, minek neveljenek koldusokat. A jómódúak annyira mennek, hogy amint egy marostordamegyei adatom mondja, «csodálatos, a legtöbb gazdagnál az egy gyermek is ritka. Ezek többnyire gyermektelenek.» Ime a vagyonszeretet így uzsorázza ridegszívűvé a családot!

Gazdasági ok a jobbmódúaknál az is, hogy fuvarba szoktak járni «s a több napi távollét alatt a gazdasági mun-

kát a nők végzik. Ezek tehát félnek a többszöri szüléstől és több gyermek neveléstől s azért néhány napig tartó betegséget inkább elszenvednek.» Ugyanilyenféle okból nem kell gyermek a szegényebbeknek sem, a gyermek teher, a munkában hátráltatja az anyát, nagy a drágaság is, nehéz a megélhetés. Persze ahol gyár vagy más olyan alkalom kínálkozik, hogy a gyermekek is kereshetnek napszámban, ott nincs egyke.

Hogy mi mindenféle gazdasági szempont befolyásolhatja a családokat, annak példájára ide írom a következő sorokat, melyeket Vasmegyéből kaptam: «A gyermek számának korlátozására befolyással van a szüléssel járó kiadás. A bába kap 8 koronát és fuvart; az orvos 7—10 koronát egy vizitért. Tehát a népen az ingyen bába, ingyen orvos segítene.»

Az bizonyos, hogy a szegénységet a szegény ember kétszeresen érzi. Nem csoda, ha ők nem akarják, hogy nyomorra szülessen a gyermek. Az élet nehéz problémája s a gyermek szembekerülnek. A szülők az élet nehéz küzdelmeiben elfáradnak s tudják, hogy az élet nehéz harc. Nem merik kitenni a bizonytalan jövőnek a gyermekeiket. Aggódnak azért, aki még nincs, de lehetne, — ha lehetne. Gazdasági ok ez is, de nem az az alacsony motivumú, mert magasabb ethikai érzés szövődik bele. Hóna alá kellene nyulni a szegénynek s a gazdasági lendület megtermékenyíténé a családokat s elűzné a gyermekáldástól való félelmet.

A gazdasági okhoz közel áll a *kényelemszeretet*. A vagyon sokféle módot ad, sokféle szórakozást engedhet meg magának a vagyonos szülő. A gyermek az önszeretet megtagadását kívánja. Az, ami az anyaságban nyer kifejezést, a legfőbbesebb önzetlenség. Az anyaság egy csomó kényelemtől fosztja meg a nőt, de nem csak kényelemtől, hanem le kell mondania egy csomó olyanról is, ami kedves a hiuságnak. Az egykét megokoló adatok így szólnak: a nők igyekeznek szabadulni a gyermekneveléssel járó gondtól és fáradságtól, a gyermeket nem szeretik, mert nagyobb az önszeretetük; gyermek nélkül, azt tartják, szabadabbak és tovább fiatalok; ha több gyermek van, nem élhetnek olyan fényűzően; nem divatozhatnak, nem jut annyi a selyem ruhára.

Tehát a modern városok s a modern élet rettentő betegsége a ruha, a hiuság, az egymással versenyzés, szóval

a női hiúság a másik ok. Persze inkább a gazdagabb családok asszonyai érnek rá, hogy hiuk legyenek s ha ezt a nők hiúságának, amazt, a gazdasági okot, férfiak hiúságának mondhatjuk. Az is és nem más! De mig ez a gazdasági vagy családi hiúság szinte menthető s nem oly veszélyes, addig az anyák hiúsága nem menthető és megdöbbentő veszedelem csiráit hordja magában.

«Az anyák irtóznak egynél több gyermeket szülni!» mondja egyik adatgyűjtőm (Bars m.). Milyen elszomorító világot vet ez a hajdan fehér s dalos faluk asszonyaira. Hát már a falukban is így gondolkodnak. Az anyák irtóznak egynél több gyermeket szülni! Ez a mondás beillenék egy nemzetet ostromozó Berzsenyi óda refrénjének. És mért irtóznak gyermeket szülni az anyák? Mert megbánja a termet, mert a szórakozás hosszú idejéből egy keveset elrabol a gyermek, mert a selyem ruha szebben ring, ha nem fogja kicsi, ártatlan kezével a gyermek. Az anyák irtóznak gyermeket szülni, — irtózatós egy mondás ez és én nem merném kimondani, ha irva nem kaptam volna. Tehát az élet célját az egyszerű és kevésbé művelt női lélek nem a magzatjában, nem a gyermekben látja, hanem egyébben. Kérdem, hová lettek a jó, a természet egyedülvaló parancsát, az anyai rendeltetést kiszabó hatalmas ösztönök! Hová lettek az egyszerű anyákból az anyai ösztönök? Vagy talán a hiúság már bennök is oly erős, hogy még a természet nagy alkotását, a hivatás ösztönét is megölte, legyőzte, eltörülte. Az emberiség pusztulása zsugorodik össze ebben a mondásban: az anyák irtóznak gyermeket szülni!

Nagyon sötét színnel festi az erkölcsi süllyedést egy-egy adatom s mindez a romlás, hogy úgy mondjam, szinte hivatalos közegek részben segítő, tanácsadó, részben elnéző asszisztálása mellett történik. Egyik adatom ezt mondja: «Oka az egyke-rendszer elharapódzásának a magzatelhajtási bűnökkel, titkos manipulációkkal szemben követett lanyha, kése delmes és gyatra eljárás... A bábák és orvosok nem jelentik az ilyen eseteket, bár minden ilyen esetről tudomást szereznek, mert a könnyebb eseteknél bábát, a súlyosabbnál orvost is hívnak.» Még ennél súlyosabban is vádolják az adatok a bábákat s orvosokat. «A bábáknál kell keresni a bajt. Bizalmasan mondom, mert bizonyítani nehéz, de álta-

lános a tudat, hogy a bábák csinálják jó pénzért.» Egy másik adat: «És még egy nagyon furcsa és elszomorító dolgot említtek meg, van olyan község is, ahol orvos lakik és itt dívik az egyke legjobban. Sugják-búgják, hogy az orvos az oka, de bizonyítani nem tudják és virágzik az egyke teljes biztonságban.»

Egyik adatgyűjtőm ezt írja: «Itt sok a magzatelhajtás. Az asszonyok már sokan tudják a módját, hogy miként kell 2–3 hónapos terhes állapotban a magzattól megszabadulni. Leugrik valahonnan, vagy iszik valami kotyvalékot és kész az abortáció. Bizony ezt a bábáktól tanúlták. Mert a bába fizetése a tisztességes megélhetéshez nem elég, ezért aztán bűnös úton keresi meg a legtöbb bába (a magunk községéről szóltam, de 25 évi tapasztalatom után azt látom, hogy mindenütt így van) a kényelmes megélhetésre szükségeseket. A magzatelhajtást nehezen lehet bizonyítani. Midőn valahogy bebizonyít is, a törvény enyhén bünteti. Egyik községünkben lakó bábát már másodszor kapták rajta a magzatelhajtáson és csak egy évet kapott. Pár hónap múlva hazajön és bizonyosan folytatni fogja bűnös üzemeit.»

«Idézhetnék még nem egy ilyen nagyon furcsa és elszomorító dolgot, melyek kétségtelenné teszik azt, hogy az egyke okai közé felvehetjük ezt is: a bábák és orvosok. Ha nem is mindenütt, de mégis elég az is, hogy vannak helyek, ahol az egyke ilyen assziszentencia mellett virágzik teljes biztonságban. Megjegyzem, bizonyítani én sem tudom ezt, én csak az adataim után szólok.»

Egy másik ok a prezervatív szerek nagyfokú alkalmazása és elterjedése. A derék falusiak ezen felvilágosításhoz részben azon kultúra útján jutnak, melyet a faluba visszakerülő város-világlátott tagjai (katonák, cselédek) terjesztenek el, részben pedig — és ez a súlyosabb — a fővárosi különlegességi *«gummiárú-telepek»* reklámjai. Sok panasz esett ezek ellen. Egyik adatgyűjtőm így ír: «Nem lesz érdektelen az idecsatolt árújegyzékbe való pillantás, melyet nem vehet kézbe arcpirulás nélkül az ember; — ilyenekkel árasztják el nemcsak a néptanítókat, hanem a közönséget is s mindazokat, kiknek címe körmük közé akad.» Az árújegyzéket, melybe arcpirulás nélkül nem nézhet az ember, megküldte nekem úgy, amint hozzá postán érkezett. Legelőször is azon

akadt meg a szemem, hogy ez a szenny a hírlapbélyeg kedvezményét élvezi. Tehát ugyanazt, amit más érdemesebb közlemények sem igen élvezhetnek. A rikító táblájú kis füzetecske «A nemi higiéné» címét viseli kívül csalogatónak, belső lapján pedig «Az egészség őre» címet (kiadja a «Hymen» gummiárú-telep), megjelenik évente négyszer. Tehát ezért hírlap! A higiénikus cikkek a legdurvább tanácsokkal látnak el s nincs egyéb céljuk, mint a könyvben képekben is bemutatott árúk reklamirozása.

Hogy szabad az ilyent forgalomba hozni? Mennyi üzleti lelketlenség kell ehhez? Hányat mérgeztek már meg s hányat tanítottak ki a sötét bűnre, mely anyáról leányra száll aztán, mint jó tanács, mint okosság.

A divat is ott szerepel az egyke okai között. Ezt úgy kell érteni, hogy az egygyermek egy helyen szokásba jön, s aztán egész egyszerűen utánnzással terjed tovább. Ahol aztán befészkel magát, a divat erejével hat. Azt, aki nem hódol a divatnak, akinek több gyermeke van, kigúnyolják s butának mondják, azt ellenben, akinek a divat szerint csak egy gyermeke van, okosnak, felvilágosodottnak. Persze, hogy a divat kényszere ellen senki sem mer véteni. A divat szokássá lesz s éppen ebben rejlik a veszedelem, mert a szokássá vált cselekedetet, épp az, hogy már szokás, szankcionál s valósággal a nép moráljává avat. Az immoralitást senki se látja s keresi benne. Sőt.

Olvassuk csak ezt: «...két évvel ezelőtt egy idevaló fiatal asszonyt öngyilkosságba kergetett a másodizbeli anyaság szégyenérzete. Valósággal üldözik a többgyermekes családokat... Ahol a családban két gyermek volt iskolaköteles, már az egyiket a viláért sem adták fel a szülők, nehogy csúfot űzzenek belőlük, hogy több gyermeket járatnak iskolába!»

Ime ennyire megy a divat! Az egyke-szokás kiváltságos osztállyá teszi az egyke-családot, olyan arisztokrata kasztllá. Aki vét az osztály szokásai ellen, azt kinézik, illetve az elveszti szemükben tekintélyét.

A kivándorlás is egyik tényező, oly módon, amint ezen sorok elmondják: «A fiatal házaspár, mielőtt egy gyermeke van, elhagyja nejét s Amerikába megy, honnan megrokkanna tér haza és családja számát nem tudja szaporítani.» Szomorú

adat ez is. Egy másik ok, amely talán még az előbbinél is szomorúbb, a *korai nősülés*. De hadd beszéljenek az adatok: «Itt már annyira mennek, — mondja az egyik, — hogy a fiú 18 éves korában nőül vesz és tönkre tesz egy 14—15 éves leányt. Az ilyen nő hamar megöregszik.» Kiegészíti ezt egy másik megjegyzés, hogy «az ilyen fiatal leánynak szülei nem akarják, hogy rövid időn belül anyák legyenek, így 6—8 évig menyecskeskedik s csak azután születik — ha születhet — az első s utolsó gyermek, de sok beteg lesz s korán elpusztul». Úgy-e szomorú s lélekbe markoló ez is?!

Végül még egy okot hozok fel, hogy mindenről lelkiismeretesen beszámoljak, s ez a *katonáskodás*. Néha ez is oka annak, hogy ne legyen több gyermek a családban, mint egy. Az egyetlen fiút ugyanis vagy felmentik a katonaságtól, tekintettel az apa idősebb s állítólagos betegségére, ha fel nem mentik, póttartalékba teszik.

Röviden összefoglaltam az egyke-rendszer okát. Eszerint az egyke oka a gazdaságin kívül kényelemszeretet, női hiúság, erkölcsi laza felfogás, utánzás, felvilágosodottság, divat, a bábák s a törvény lazasága, a pornográf higienikus óvszereket reklamirozó füzetek, a szokás, részben a kivándorlás a korai nősülés és a katonáskodás.

Ezek után térjünk át arra, hogy milyen hatása van az egykének általában a vagyonosodásra, a népre s a családra.

Az egyke-rendszer hatása a családra s a társadalomra.

Az előző sorokban beszámoltam arról, hogy a nép a többi között gazdasági okból is híve az egykének. Nagyon természetes, hogy ennél fogva természetszerűnek kellene találnunk azt, hogy ott, ahol az egyke divatos, valóban jobbnak is kellene lenni a vagyoni állapotnak. Ez azonban nem így van. Az adatok arról szólnak, hogy az egykés helyeken, leszámítva egy-két kivételt, a vagyoni állapot általában rosszabbodik, vagy ha nő is a vagyon, a gazdasági javulás nem az egykés családokban van, hanem az egykés családok rovására és azok javára, kik mint szegény munkások vagy iparosok vándorolnak be az egykés községekbe, s mivel az egyke folytán kevés a munkáskéz, a «gazdag» egyke-család nem képes megművelni földjét, kénytelen tehát a szegény

munkás-családnak bérbe adni, hol van sok gyerek és sok munkáskéz is.

Az egyke egyik következménye ugyanis a munkáskéz hiánya. A kevés családtaggal nem tudja a jobbmódú nép a sok munkát adó földet művelni, egész éven át drágán kell a munkást fizetni, bár jövedelme nem biztos. Jól mondja adatgyűjtőim egyike: «Azok a községek vagyonosodnak s haladnak értelmileg, erkölcsileg, hol a szülők örömmel nevelik a sok gyermeket, hogy legyenek a munkában segítségükre, legyen öregségükre gondviselőjük; ahol boldogan hallja a gyermekeivel dolgozó férfiú: áldott a sok kéz.»

Egy-egy adat arról számol be, hogy már észre kezdik venni azt, hogy ma az megy többre, ahol több a gyermek, mert ott több a munkás kéz is. Ez jó jel lenne, ha ugyan a legtöbb helyen mindennek dacára mégis nem tartanak fenn a divattá vált szokást vagy szokássá lett divatot. A jövedelem így aztán eluszik s mivel csak nyugólódás az élete a cselédekkel, okszerüen se tud gazdálkodni, mind jobban elkedvetlenedik, adósságba keveredik s lassan-lassan a nagy darab föld már csak névleg az övé, tényleg pedig a kölcsönzőké.

Az egyke másik hatása, hogy az egykés családban hiányzik az ösztönző erő, ami a több gyermekekes szülőt arra indítja, hogy minden gyermekét, minél jobb vagyoni körülmények közé juttassa, hiányzik a szerzési vágy, mely a szorgos munkára s takarékosagra hajtaná. Szeretik a kényelmes életet s úgy gondolkoznak, hogy egykójük is majd csak megél abból a vagyomból, mi utánuk marad. Az egyke család jellemző vonása a kényelemszeretet, a fényüzési vágy, a költekezési hajlam. Szeretnek uraskodni, inni, bálozni, kártyázni, sokat költenek az egykére is és valóságos versengés folyik az egyes családok közt abban, hogy melyik bir rangosabban élni, drágábban ruházkodni. Hevesmegyének egy községéből kapom ezt: «a nép ereje testileg s lel-kileg fogy, majd látni fogják ezt nemsokára!»

Ez a munkátlanság s fényezés valóságos nemzeti veszedelem, attól lehet félni, hogy a nép vagyoniilag, az egyke miatt, ép ugy tönkre megy, mint a középbirtokos osztály. Ennek a romlásnak csiráját látom abban, hogy az egyke család gyermeke apái erkölcsét örökölve, kik szintén egyké

voltak, csak a mulatozásra, a módra, a dologtalanságra nevelődik. És kik fognak örökükbe lépni? Bizony a nemzeti-ségi vidékeken valóban nemzeti veszedelem ez. De nemcsak ott, hanem az ősz magyar lakta területeken is.

Semmi esetre sem tartható az az okoskodás, hogy ma az egykét gazdasági okokkal lehet megmagyarázni. Ha valamelyest, az egykés családok igen kis percentjének még ez a véleménye, a legtöbbször az egyke-rendszer fennmaradásának oka egészen másban leli magyarázatát. Ez a más pedig az az átalakulás, illetőleg átalakítás, amit végzett lassan-lassan az egyke-morál a család- és az életfelfogásában azokon, akik ettől a moráltól megfertőztetett környezetben, levegőben nőttek fel. Ez a morál legelőször is a könnyebb élethez szoktatta hozzá áldozatait. Ez a könnyebb élet, mely az élvezeti mérgek egész sorának csak gyűjtőfogalma, az élvezetek mérgeivel itatta át az egykés generációkat, kik már terheltlen születnek. Nem a munka a puritán, egyszerű kemény erkölcsökkel, hanem a könnyelmű, léha élet, a dologtalan urkodhatnás, a kártya, a bál, az ivás, a terpeszkedő fecsegés a kedves. Hogy ez igaz, hogy ez így van, kitűnik abból is, amit az egykésekről morális tekintetben mondanak adatgyűjtőim. Ez az erkölcsi kép sokkal szomorubb, mint az anyagi. Ez sötét kép és félelmes, fenyegető, mert ebből származik minden veszedelem. Hogy is mondja az adatgyűjtőm: «A nép ereje testileg és lelkileg fogy, majd látni fogják ezt nemsokára!» Ezt a fenyegető tapasztalatot az istenáldotta, dús Hevesmegyében szerezte az illető, azok közt a magyarok közt, kik diszei testi és lelki erőben a magyarságnak... De majd látni fogják nemsokára! Nem kell más színekhez fordulnom, elég ha azokat használom fel, amit az adatokban találok. Csak egymás mellé kell rakosgatnom ezeket az adatokat.

Egy levéllel kezdem, Hontmegyéből írta valaki. Így szól: «Az egyke-rendszer mintegy 20—22 év óta divik, mely idő alatt képes volt összetörni a község népének józan gondolkodását, testi épségét és erejét, s ha még soká így tart, nem lesz a falunak jóra való legénye, leánya.» Tovább nem folytathatom, oly leplezetlenül tárja elém a valót, hogy azt nem szabad elmondanom. A nagyvárosok sötét erkölcsi levegője árad ki a szavakból s szinte azt kell gondolnom,

hogy a szavak túloznak. De mit mondjak, mikor ugyanezt a vallomást kapom nem egy, hanem sok más olyan helyről, melyek az ország [különböző vidékein vannak. Mégse túlzás hát, hanem szomorú valóság!

Ezekből a nem egyszer lapokra terjedő levelekből csak egyes sorokat, mondásokat szakítok ki. Így: Az erkölcsi élet legziláltabb az egykés főfészkekben. — Az egyke elhagyogatása óta észlelhető jobban az erkölcsi viszonyok javulása, ilyen helyen jobb a családi élet is. Ott, ahol virágzik az egyke, a családi élet rossz, a szülők kicsapongók, a családi élet közömbös, csak mint üzlettársak élnek egymás mellett, gyakori az elválás s az egymással összeállás, a vadházasság valósággal virágzik. Az iskolák 20%-a törvénytelen, a leányok közül 10-ből 1—2 megy tiszta erkölccsel férjhez. Mivel az egykék fiatalon kelnek egybe, gyermekfejjel, mihamar beáll a civódás, következménye a gyakori elválás. Az ilyen esetek mennyire erkölcsrontó hatásuak, nagyon könnyen megítélhető. Az apák s anyák mit se törődnek gyermekeikkel, élvezeteik után látnak: az apák korcsmáznak, az anyák cifrálnak, a gyermekeik a színházzal, táncmulatságokkal, dáridókkal már fiatalon kiélik magukat. Nől az iszákosok száma s csökken a vallásosság. Sok nő hal el gyermekvesztés miatt, az egykés asszonyok sokat betegeskednek, véznák, beesett mellűek.

Ime ezek a színek, a képet megcsinálni belőlük nem nehéz. Azt hiszem a faluk meg vannak fertőzve. S ez a morális fertőzöttség az a mocsár, mely miazmaival még azokat is beteggé teszi, kik még egészségesekek. Ez ragály, ennek véget kell vetni. Ilyen levegő nem nevelhet egészséges nemzedéket. Pedig a nemzedékről, mit mondok, a nemzedékek egész sorozatáról van szó.

A fejlődő generációnak egészséges talajra, gondos ápolásra van szüksége, hogy meg legyen az a harminc millió magyar, — az a harminc millió, melyről egy nagy írónk, egy nagy emberünk, Rákosi Jenő, álmodik. De vajjon valóra válhat-e valaha ez a ragyogó álom, ha fertőzött magot fertőzött talajba ültetnek s ha az a vézna csemete, amely esetleg kinől, fertőzött levegőben nő fel, melynek még a sugara is fertőzött. Keserű lélekkel írom ezt le, mert fáj nekem az, hogy a «szent», a tiszta, a maguk egyszerűségében szép

falukra ezt kell mondanom. Hiszen minden drága emlékem tőlük való, ők adták nekem és a lelkem most is odaszáll és ott fürdik meg. Én azt hiszem, rút árulást követek el, káromlást ellenök. De talán még sem. És ha nekem hatalmam volna, tudnám mit kell tenni, hogy a faluk ismét üdék, harmatosak legyenek.

A fent rajzolt vonások reálisak. Ezekből megállapítható, hogy romlik a jó vidék. Nagyon naiv dolog lenne, ha azt állítanám, hogy a bajszerző minden romlásban csak az egyke. Így kell mondanunk: az egykének oroszlánrésze van benne, de nem egyedül az egyke az okozó.

Egyik adatgyűjtőm azt mondja, az egyke oka a kultúra, Nem a kultúra, hanem a kultúra árnyékában tenyésző söpredek, szenny. Sajnos, ez szivárog el a vidékre kultúra nélkül. Ép a kultúra lenne az, a tiszta, a valódi kultúra, mely jó ellenszere lenne ennek a sötétség virágának.

Mielőtt még magáról az egyke-gyermekről, az egyke-generációról szólnék, egy dolgot kell felemlítenem. Nem egy, több helyről kapom ezt a feleletet feltett kérdésekre: az egyke miatt a kivándorlás nő, a kivándorlók száma növekedett. Ennek magyarázatába egyik adatgyűjtőm se bocsátkozott, lehet nagyon természetesnek találták ezt a dolgot. Talán azzal magyarázhatjuk, hogy az egyke-családok közül sokan tönkre mennek, elszegényednek, mert a könnyelmű életmód is sokba kerül és a munkás kéz hiánya miatt a föld megművelése is. E kettő miatt eladósodnak az egykés-családok s mikor már vagyon nincs, ott van, megmaradt még Amerika. Ez ugyan olyanféle, mint a tönkre ment uri gavallérok sorsa és az ok, mely ezt a tönkrejutást okozta, szintén ugyanegy mindkét esetben. S azok, kik mint ilyenek, mint egykor jobb módúak, vagyonuk utolsó garasaival Amerikába mennek, amint az adatok elárulják, ott sem tudnak boldogulni. Visszatérnek pénz, egészség és remény nélkül.

Milyen szomorúság ez és milyen baj!

(Folytatjuk és befejezzük.)

Hogyan emlíztessünk prózai szöveget?

Irtá: Lakatos Lajos, áll. igazgató-tanító Rimaszombatban.

Hogy az iskola emlézés nélkül nem boldogulhat, az kétségtelen; de az oly lelkesen propagált «munkaiskola» sem, mely nem azért ellenlábas a doktriner iskolának, mintha abban tanulni nem kellene, hanem csak annyiban különbözik tőle, hogy az elsajátítandó ismeretek más módszerrel tétetnek a növendékek szellemi kincsévé; azaz más didaktika alapon juttatjuk őket a gyermekek értelméhez.

A kísérleti lélektani vizsgálódások a tanulás technikáját is megfigyelésük körébe vonták s arra a megállapodásra jutottak, hogy csoportosított sorok könnyebben tanulhatók meg s gyorsabban rögződnek meg az emlékezetben, mint a nem csoportosított szóanyag. Ezzel az axiómával azonban ujat épenséggel nem mondtak a pedagógusoknak. Minden-napi tapasztalatuk az, hogy p. o. a költemények ritmikus és versszakos csoportosításuk következtében kellemesebbek a fülnek és könnyebben tanulhatók meg, mint megfelelő nagyságú és tartalmilag egyenértékű próza.

Nagy fontosságú lehet azonban a tanító személyekre nézve, megtudni, hogy miként alakulnának a viszonyok a prózának szakaszokba való osztásánál. Vajjon a tananyag-nak a szemnek tetszetősb, kisebb szakaszokra való apró-zása az emlézést elősegíti-e? Erre a kérdésre nézve az experimentációt végző lélekbuvárok értelmetlen szótagokkal való kísérletezései nem tudtak kielégítő választ nyújtani. Frappáns eredményre jutunk azonban, ha értelemmel bíró prózai sorok emlézését tesszük kísérletezésünk tárgyává.

Iskolámban (hatodik osztály) ily eljárást eszközöltem. Két mondatot szerkesztettem, nyelvi és szerkezeti szempont-ból lehetőleg egyenértékűek és a megrögzítendő elemek mennyisége is egyenlő; az egyiket csoportosítva, a másikat pedig anélkül emlíztettem s azután írásbeli visszaadás útján vizsgáltam az eredményt.

A megtanulandó mondatokat az iskolai falitáblára irtam:

az elsőt egyszerűen, teljes sorokban, a másikat csoportosítva, kisebb, értelmes szakaszokban, ekképen:

Csoportosítatlan:

Amidőn az emberek vidám, áldásteljes napokon, boldog éltük delén, a mindennapi munkájukhoz fognak, örömmel küldenek előbb forró imát az ég Urához!

Csoportosított:

Ha a gyermekek
a forró nyár hevében,
sugárzó boldogsággal telve,
árnyas erdőben játszanak,
az iskola gondjait szívesen
és könnyen felejtik.

A szöveg bemutatása 2 percnyi időközben történt, minek elteltével a kísérleti személyek (30 növendék) a megtanultat rögtön papirosra irták. Hogy hasznavehető eredményt szereznek, mindegyik mondatot 14 elemre osztottam, úgy hogy a fogalomszavak mindegyike önálló elemnek számítandó, így például: «Amidőn az emberek», «vidám», «Ha a gyermekek», «sugárzó», «boldogsággal telve» s így tovább. A szétbontás egyébként az alábbi táblázatos kimutatáson szemlélhető.

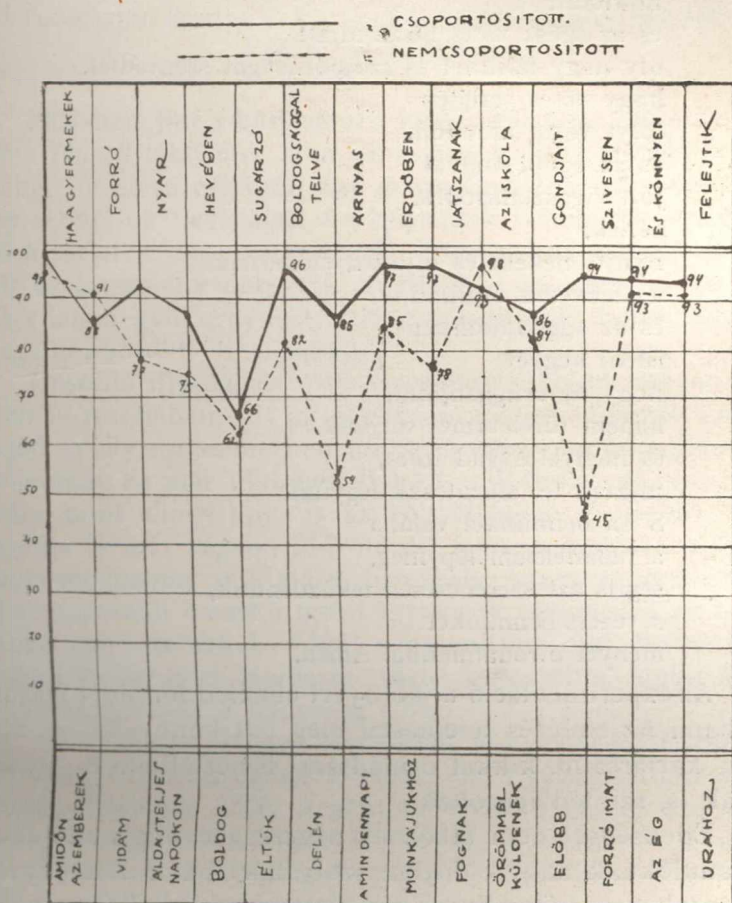
A megtanult elemek 1-nek számítatnak, a rosszul tudottak 0-nak, a kisebb hibák, mint például: «napi munkára mennek», ahelyett, hogy «mindennapi munkájukhoz fognak» — $\frac{1}{2}$ -nek. Az egyes elemek azután megszámoztattak s a számításnak alapját száz képezte.

A művelet eredményét a következő diagramma tünteti fel.

A csoportosított és nem csoportosított mondatnak párhuzamba állításával kétségtelenül megállapítható, hogy az első túlsúlyban van előnyben a másodikkal szemben. A nem csoportosított mondatok emlézésének eredménye mindig mögötte állott a csoportosítottaknak.

Az elmondottakból most már épenséggel nem nehéz az emléztetés módszerére következtetni: tudniillik a megtanulandó szöveg csoportosítására fordítsunk kellő gondot és figyelmet.

A szemlélésre egyébként is jobban rászokott tanulóknak már az is hathatós segítő eszköz, hogy nem pusztán előmondás után kell emlézniök, hanem a betanulandó szöveget nyomtatva vagy leírva látják. Így az ismeretek gyarapítása céljából fölülte előnyös, ha nemcsak költeményeket és verseket nyújtunk szakadozott sorokban a tanulóknak, hanem próza szöveget is, mit szóról szóra kell megtanulniok.

Vajjon melyik tanító nem tapasztalta volna szomorú szívvel, hogy mily nehezeére esik sokszor a tanulóknak a nem épen könnyű imák megtanulása. Sok iskola van, melyben a tanulók zömét gyári és ipari munkások gyermekei képezik és az imák tanulása is csak az iskolában kezdődik. Én is folyton emléztettem növendékeimmal s csak utóbb

alkalmaztam azt a módszert, hogy nem csak előmondtam, utánmondattam és karban ismételtetem a sorokat és az imakönyvből adtam fel otthon való ismétlésre, hanem, mint például az ismert csütörtöki imát a következő alakban irtam a táblára, le is irattam s azután emléztettem:

«Oh, kedves Jézusom,
 ki az Olajhegyen
 miattam,
 és az egész világ bűne miatt
 oly nagy félelmet és szomorúságot szenvedtél,
 hogy véres verejték
 folyt végig arcodon,
 és az égből angyal
 jött vigasztalásodra,
 kérek,
 nyujts nekem és minden embernek
 a szenvedés óráiban
 és az aggodalomban
 isteni kegyet,
 hogy ne csüggedjünk,
 hanem türelemmel várjunk,
 és menyei Atyád iránt,
 miként te, alázatosak legyünk.
 S ha bennünket valaha
 a halálfélelem lep meg,
 segíts azt szerencsésen leküzdenünk,
 s vezess bennünket
 menyei birodalmadba. Amen.

Az experimentáció útján nyert elméleti törvényt igazolva találtam. Az emlézés tetemesen meg lett könnyebbítve, amit azon kartársaim, kikkel e módszert ismerttettem és gyakorolták is, szintén igazoltak.

Épenséggel nem ütköznék nehézségbe, míg a tanítóknak és tanulóknak nagy előnyére szolgálna, ha a tankönyvekben azok a tudnivalók, miket okvetlenül kell könyv nélkül tudni, a jelzett módon csoportosítva lennének kinyomatva.

Amíg azonban ez meg nem történik, tanítók és hitoktatók akképen segíthetnének könnyen helyzetükön, hogy a megtanulandó szöveget csoportosítva írják fel a táblára. Az elrendezés könnyű, úgy hogy a bemutatott példa mintául is szolgálhat.

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK

A boy-scout mozgalom.

A Pedagogical Seminary (1911. szept. füzet) nyomán ismerteti:
Várnai S. hirlapíró.

1907-ben jött a búr háború hőse, Mafeking bátor védője *Baden-Powell* tábornok, arra az eszmére, hogy a gyermekek katonai nevelése céljából egy gyermek-brigádöt szervezzen «boy-scout»-ok neve alatt s a Brownsee Island tábortban tett első kísérletek annyira beváltak, hogy a következő négy év alatt ez intézmény nemcsak Angliában, de mindenütt a művelt világon gyökeret vert, feltartóztatlanul hódít ma már a legkülönbözőbb országokban.

Hasonló ifjúsági és diák-egyesületek voltak ugyan már előbb is Angliában, sőt az egyházas jellegű «Church Lads»-brigád tavaly novemberben ülte meg húszéves fennállásának jubileumát. Ez már 1891-ben alakult, s védnöke maga György király, mint ahogy apja is az volt életében. A «zsidó ifjak» brigádja is már régebb idő óta áll fenn, s ujabban a «boy-scout»-mozgalom mintájára igyekszik szervezkedni s egyúttal szorosabb összeköttetést igyekszik létrehozni az egyes iskolai szervezetekkel. Végül a katolikus ifjak brigádja az erkölcs és becsület ápolását tűzte ki célul s tagjai közül sokan szaporítják a hadsereg sorait.

Már Oroszországnak is vannak boy-scout-jai Carszkoje Szeloban, Olaszországnak 3—4000, az Egyesült-Államoknak 120,000, Chilinek 5000. Argentína most kezdte szervezni gyermek-brigádjait, s ilyenek vannak azonkívül Portugáliában, Konstantinápolyban, Shanghaiban, a Fidzsi-szigeteken, s az angol fennhatóság alatt álló tengerentúli gyarmatokban. Nem túlzás ma már, ha a világ összes «boy-scout»-jainak számát 300,000-nél jóval többre tesszük, akiket mind a barátság és testvériség szálai kötnek össze. Ennek dacára az intézmény lelkes alapítója és megteremtője, *Baden-Powell* még ma sem szűnik meg agitációjával mind szélesebb körökben terjeszteni az eszmét; csak most tett evégből egy nagyobb körutat Svédországban, Norvégiában, Dániában, Hollandiában,

Belgiumban, Franciaországban. Azonkívül két év előtt nyolc angol boy-scout járta be a kontinenst egy «scoutmaster» vezetése alatt, akiket Antwerpenben, Brüsszelben, Metzben, Heidelbergben, Würzburgban, Bambergben, Nürnbergben, München, Oberammergau, Berlin, Potsdam és Kölnben valóssággal ünnepeltek, s akiknek nyomán ma már Németországban is megalakult az angol szervezet mintájára a német «Pfadfinderbund».

Legmeglepőbb eredményekkel járt azonban a mozgalom Dániában, ahol «Frivelligt-Drenge-Forbund» név alatt Kopenhágában már 1902-ben szervezkedett egy csapat, amely ma már több mint 6000 tagot számlál s működését kiterjesztette a vidékre is. Ma már minden városnak megvan a maga gyermek-bataillonja, mely a testgyakorlatok, úszás, evezés stb. sportjait gyakorolja s azonfelül mindenik valamely egyházi testülettel áll kapcsolatban a vallásos oktatás céljából. Egyik feladatuk továbbá az, hogy az ifjak számára megfelelő foglalkozást szerezzenek, úgy, hogy a brigádokban és más ifjusági szervezetekben nyert nevelés kitűnő alapot szolgáltat a gyakorlati élethez is, s oly mértékben emeli az ifjak értékét, hogy ezeket a munkáltatók is előnyben szokták részesíteni az alkalmazásnál. Sokan közülök előkelő polcokra küzdik fel magukat, mások viszont magában a brigádok törzskarában teljesítenek hasznos szolgálatokat.

Franciaországban az olympiai játékok megteremtője, *Pierre de Coubertin* ragadta kezébe az ügyet, s 1910. május 4-én megalakította a «*Ligue d'éducation nationale*»-t a boy-scout szervezet mintájára s abba belevonta az elnöklete alatt álló népies sport-egyleteket is. Ennek programja: ugyanolyan kézikönyvet kidolgozni, mint a boy-scout-oké, de a francia természethez alkalmazva; messzemenő propagandát indítani abból a célból, hogy a gyermekben felkeltsék a katonai szolgálathoz való kedvet, a szülők rokonszenvét megnyerjék és önkéntes tanerőket vonzzanak. A jellemfejlesztés alapja a növendék által tett becsületbeli fogadalom, melylyel kötelezi magát, hogy hazájához hű marad, semmit se tesz vagy mond olyat, ami azt a külföld szemében kisebbitené, a gyengéket segíti, kötelességét megteszi még akkor is, ha senki sem parancsolja. Végre a liga feladatának tekinti azt is, hogy Franciaország polgári és katonai történetében felderítse és megörökítse azokat a vitézi tényeket, melyeknek oly nagy nevelő hatásuk szokott lenni, s azokat egy úgynevezett Arany-könyvbe foglalja bele.

Már ez a vázlatos ismertetése is e mozgalomnak érdekesnek mutatja, hogy röviden elemezzük az angol mintaintézmény, a *boy-scout*-brigád keletkezését és rendeltetését. Mikor ezt *Baden-Powell* megalapította, lemondott katonai méltóságáról is, hogy jobban szolgálhassa új hivatását. Az eszmét erre Anglia hanyatlásának szimptomái adták meg először. A beteg nemzeti szervezetben ugyanazokat a pusztító erőket látta rombolni *Baden-Powell*, melyek a római birodalom bukását előidézték. Programjának első céljával ismerte tehát abban a korban férközni közel a gyermek lelkéhez, mikor az még fogékony a lelkesedésre, s olyképp idomítani egyéniségét, hogy hazájához hű, jó polgárrá legyen. Ennek eszköze pedig jellemének kiformalása, a lovagiasság, hazafiság, takarékoság, egyenesség erényeinek belecsepegtetése.

Baden-Powell kézikönyve részletes felvilágosításokat nyújt a «*boy-scout*»-ok szervezetéről, nevelési programjáról és elveiről. A szervezet röviden a következő:

A *boy-scout*-ok 10 – 18 éves gyermekek és ifjak, akik ünnepélyes eskü vagy fogadalom letévése után vétetnek föl a csapatba. Itt hat-nyolcas csoportokba vagy «*patrol*»-okba vannak beosztva egy-egy oktató vezetése alatt. Több *patrol* vagy őrség együtt egy csapatot képez, egy csapatfő vezetésével. A csapatokat biztosok szervezik, ellenőrzik s ezek gyakorolják felettük a felügyeletet is. Végre minden városban helyi bizottságok könnyítik meg a decentralizációt s ezek alkotják a felelősségi fórumot is. A serkentő és buzdító verseny előmozdítása céljából a «*scout*»-oknak három osztálya van, s egyik osztályból a másikba csak vizsga letétele után lehet átlépni. A «*scout*»-ok jelvényeket és érmekeket is viselhetnek megkülönböztetés okából.

Érdekesekek azok a nevelési elvek, melyeket *Baden-Powell* oktatóinak utasításul szokott adni mihez tartás végett. Így például: «ne akadályozzátok a gyermeket tévedések elkövetésében. Ne várjátok tőle sok szorgalmat, míg ahhoz hozzá nem szoktattátok. Kis adagokban adjátok be mindent. Hagyjátok meg felelősségét és mutassatok teljes bizalmat csapatvezetőitekkel szemben. Várjátok sokat tőlük és mindent megkaptok. Szoktassátok a gyermekeket fegyelemhez és önmegtartózkodáshoz, s ezt különösen példával vessétek lelkébe.»

Különben a «*scout*»-ok kötelességét már maga az esküforma így körvonalazza: «Becsületesemre ígérem, hogy megteszem kötelességemet Isten és a király iránt, mindenkor

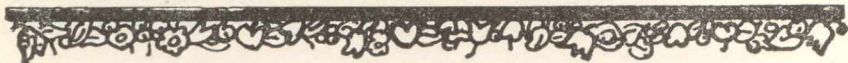
segítem embertársamat, s szem előtt tartom a «scout»-ok szabályait.» -

A szabályok többek közt megkövetelik tőle, hogy jó, becsületes, engedelmes és vidám legyen, hogy a becsületet mindenképp fölé helyezze, hogy mindennapos erősítő, egészséges testgyakorlatok útján edzze magát és tartsa fenn egészségét, hogy tartózkodjék a dohány és szesz élvezetétől, hogy hazafias legyen s hogy mindennap elkövessen egy jó tettet (megmentse valakinek életét, vagy legalább fölszedjen a földről egy narancshéjat, amelyben más nyakát törhetné).

Az oktatási módszer főleg a megfigyelő tehetség kifejtésében áll, mindenféle gyakorlatok útján, mint pl. valamely nyom követése, egy vidék, egy kirakat leírása, állatok és járókelők megfigyelése. Megtanítják a gyermeket arra, hogy kivágja magát nehéz helyzetekből, pl. táborat üssön, egy állatot megsüssön, földaraboljon stb. S hogy alkalmassá tegyék arra, hogy embertársain segíthessen, oktatásban részesítik a balesetek elleni segélynyújtásban.

Érdekes, hogy *Baden-Powell* a leghatározottabban tiltakozik az ellen, hogy a mozgalmat úgy fogják fel, mint amely katonai célokat tart szem előtt. Ezzel természetesen az agresszív kritikákat akarja elkerülni. S valóban a katolikus ifjak brigádja, mikor a hadügyminiszterium felszólítást intézett hozzájuk, hogy külön hadapród-testületté szervezkedjenek, visszautasította ezt azzal az indokolással, hogy a felekezeti jellegű testületnek a tényleges haderőbe való belevonása ellenkezne a katolikus ifjak szellemével és szervezetével. E lépés miatt sokan az antinacionalizmus vádját is szemére lobbantották a brigádnak, mely nem tartotta hivatásának, hogy a tényleges haderő sorozó expozitívájává legyen. Mindamellett tény az, hogy serdülő korokban a «scout»-ok legtöbbször nem idegenkednek a területiális hadseregben való szolgálattól, sőt az általános védkötelezettség gondolatától sem. Különböző bevallott jelszavuk «készen állni minden pillanatban Anglia védelmére», s e célból a céllövési gyakorlatokat is intenzíven kultiválják.

Említsük meg végül, hogy legutóbb a londoni községtanács a «boy-scout»-ok közül egy 13 éves s egy 11 éves fiút tüntetett ki vitézségi érdemmel, saját életük kockáztatása árán végbevitt életmentésért.

KÖNYVISMERTETÉS

A gyermek és a játék. Irta: *Nógrády László dr.* A Gyermek-tanulmányi Könyvtár első kötete. Kiadja a Magyar Gyermektanul-mányi Társaság. Budapest, 1912.

Utoljára maradtunk a kritikával. Nem hanyagságból, hanem szándékosan tettük ezt. Meg akartuk látni azt a hatást, melyet könyvkiadó vállalatunk első kötete elért. Nem óhajtottunk saját könyvünk kritikájával senkit sem befolyásolni. A maga útjára bocsátottuk minden dicséret és ajánlás nélkül és mint a tények mutatják, nem is volt erre szükségünk, mert elvégezte ezt maga a könyv. Örömmel számolhatunk be a legteljesebb sikerről, mert úgy a szaklapok, mint a folyóiratok, szépirodalmi és napilapok — kivétel nélkül — a legnagyobb elismerés hangján irtak «A gyermek és a játék»-ról. De a legfényesebb bizonyíték a könyv sikere mellett, hogy jelenleg második kiadása van sajtó alatt.

A sokfelől jövő elismerés után is szükségét érezzük hozzá-szólásunknak, hogy megállapíthassuk azt a haladást, melyet Nógrády könyve az eddigi játékelméletekkel szemben mutat és hogy ki-mutathassuk a könyv értékét tudományos, gyermektanulmányi és gyakorlati szempontból.

Hogy láthassuk, mennyiben jelent újat és haladást Nógrády könyve a játékelméletek irodalmában, ismerjük csak meg nagyjáb-an az előtte irt elméleteket.

Kant óta a játéknak meglehetősen nagy irodalma keletkezett. Kant a játékot esztétikai tevékenységnek tartotta, minthogy a kritériumaik megegyeznek. Schiller és Spencer is ezen a bázison mozognak. Szerintük a játék oka az erőfölösleg. Spencer a játékot a komoly tevékenység utánzásának tartja. Ezekkel szemben áll Lazarus üdülés elmélete.

Ezek az elméletek, hozzászámítva Szemere munkáját is, a játékot tisztán esztétikai tevékenységnek tartják, mert közös voná-suk: a gyönyöréret, a célnélküliség és az illuzió.

Nógrády cáfolja ezeket és megállapítja, hogy a játék fő-motivuma nem az érzelem, hanem az *ösztönerő*. Az ösztön szerepét már Groosnál és Langénál is megtaláljuk, azonban csak mint a kezdetleges játékok indító motivumát. Nógrádyt adatai arról győzik meg, hogy bár az ösztönerő szerepe az intelligencia növe-kedésével némileg csökken, fontos szerepét mindvégig megtartja.

Mig Groos a játék céljának a szervezet jövő életre való begyakorlását véli, Lange a való élet hézagainak kitöltését tartja. Nógrády egyik felfogáshoz sem csatlakozik. Szerinte a gyermek a játékot *fizikai erejének gyarapodása* céljából üzi.

Az esztétikai játékelméletek csak a tudatos tevékenységet tekintik játéknak, Groos a csecsemő mozgásokat is annak tartja s ennek alapján megkülönbözteti a játék biológiai és pszichológiai körét. Nógrády is ezt teszi, a csecsemő mozgásait artikulátlan játéknak tartja, azonban ő nem különbözteti meg a játéknak kétféle körét: minden játékot *biológiai jelenségnek* tekint.

Elméletének lényege, hogy a játék nem egyéb, mint biológiai jelensége a gyermek fejlődésének. A gyermeket az ösztönerő sarkalja a játékra s ennek kielégítéséből fakad az öröm. Erre az eredményre nem elvont elmélkedés után jutott, hanem az összegyűjtött rendkívül sok adata alapján. Azok a feleletek irányították, melyeket a gyermekek «mit és miért játszanak» kérdésekre adtak. Arra adatai nem nyújtanak pozitív választ, vajjon az érzelmi ösztön-e az indító ok? Szerinte a fizikai ösztön a legfontosabb s ezt csak kíséri az értelmi és érzelmi motivum.

Nógrády az adatok ezrei alapján kimutatja, hogy a gyermek nemcsak azért játszik, hogy begyakorolja jövő élethivatásait, sem tisztán művészi élvezetből vagy a való élet hézagainak kitöltése céljából. Az eddigi különböző játékelméletekben a felfogások aszerint váltakoztak, amilyen oldalról a játszó tevékenységet vizsgálták vagy felette elmélkedtek. Egy részük a játék okával, másrészük a játék céljával foglalkozott.

Nógrády a játékot minden oldalról vizsgálja, osztályozza, a játék bonyolult komplexumát a maga egészében látja; végigkíséri a játék szerepét csecsemő kortól huszonegy éves korig, becses és tanulságos statisztikát készít a gyermekek által kedvelt játékfajokról és a játék motivációiról.

A pozitív tények és adatok az alapjai az ő nagyszerű dialektikával megírt okfejtéseinek és következtetéseinek.

Ha végigtanulmányozzuk a játékról szóló könyveket, örömmel és büszkeséggel tölthet el bennünket Nógrády munkája, mely valamennyi fölött áll. Az a magyar géniusz nyilvánul meg benne, amely ismer, tanul, de nem utánoz.

Csak egy tekintélyt ismer: az adatokat. Nem befolyásolja senkinek a véleménye: bátran halad az eredetiség útján.

Még Wundtnak a tudatos illúzió elmélete előtt sem hajol meg, mert szerinte a gyermek játék közben nem ringatja magát illúzióban, mint Wundt hiszi, hanem önszuggesztív hatása alatt áll.

Mig a könyv első része a pszichológusnak szól, második

része a pedagógus munkájának óhajt helyes irányt adni. Kimutatja a játék értékét és fontosságát az értelmi, érzelmi és művészi nevelésben, a játék szerepét a fejlődés szolgálatában. Hasznos, okos és tanulságos dolgokat mond el a képeskönyvről, mesekönyvről és a báburól.

Meggyőzően méltatja a játék nagy nevelő hatását, különösen az akaratú és cselekvő tevékenység megindításában, amelyekkel — sajnos — az értelmet megterhelő iskola nem sokat törődik. Pedig ez volna az igazi életre való nevelés, mert hisz egész életünkben legfontosabb szerepet az erős akaratú és kifejlett cselekvőképesség játssza. Mily ajánlatos lenne, ha minden pedagógus ismerné e könyv nevelésügyi részét, mert igazán sokat tanulhatnának helyes utmutatásaiból!

A játék elméletének és a nevelésben való nagy szerepének feldolgozása teljesen kimerítette a könyvet. Ajánlatos lenne, ha «A gyermek és a játék» jeles tollú írója külön foglalkozna a játéknak a tanításban való fontosságával.

A gyakorlati megfigyelések megdöntötték Groosnak ama felfogását, mely szerint az esztétikai élvezet közelebb áll a játékhoz, mint az alkotás.

Ma már tudjuk, hogy a játékkal a produkció van a legszorosabb nexusban. Ovónóktól hallottam, hogy a gyermekek a munkateremben érzik magukat legjobban. Az ösztönszerű alkotómunkákban nyer leginkább kielégítést az ő játékösztönük.

A gyakorlati pedagógiának egyik legujabb jelszava az alkotómunka. A munka iskolája, a munkára való nevelés a jövő pedagógiájának legfontosabb problémája. Épp azért nagy szolgálatot tehetnének ez ügynek, ha ily irányban való kutatásainkat is feldolgoznók!

Az elméleti pszichológiának megbizhatatlanságát mi sem igazolja jobban, mint a különböző gondolkodók játékmagyarázata. Nógrády elhagyta a bizonytalan metafizika mezejét és kifejtette az ő pozitív alapon álló elméletét. Igaz ugyan, hogy Groosnál és Colozzánál is megtaláljuk az állat- és gyermekvilágból vett egyes példákat és megfigyeléseket, de ezek nem lehetnek oly kompetensek, mint az összegyűjtött gyermektanulmányi adatok nagy halmaza. Ebben van Nógrády könyvének tudományos értéke és ez, valamint fölállított elmélete az a haladás, mit az eddigi játékelméletekkel szemben mutat.

Pedagógiai irodalmunknak egyik legnagyobb hibája, hogy elvont és tisztán szakemberek számára készült, ezért oly nehéz a nevelnitudást közkinccsé tenni s ezért irtózik a társadalom a pszichológiai és pedagógiai könyvek olvasásától. Nógrády könyve

azon kevesek közé tartozik, melyeknek célja az intelligens társadalom megbódítása. Írójának rendkívül nagy tárgyismerete, kitünős stílusa, élvezetes, lebilincselő előadása s az a tény, hogy még a legtudományosabb résznél sem száraz, teljesen érthetővé teszik azt a kellemes visszhangot, melyet már eddig is kiváltott, megértetik azt az elismerést, melynek Rákosi Jenő adott kifejezést e könyvről egy tárcájában.

«A gyermek és a játék» eklatáns bizonyítéka annak, hogy tudományos munkát is lehet színesen, élvezetesen megírni. És ebben van nagy gyakorlati értéke! Ez az irány fogja terjeszteni és olvasottá tenni, ami céljaink és eszméink érdekében fölötte kívánatos. Mert a «Gyermektanulmányi Könyvtárnak» az a legfontosabb rendeltetése, hogy úgy a hivatásos nevelőket, mint a szülőket megismertesse a gyermek testi-lelki fejlődésének legfontosabb tényezőivel s a helyes nevelői eljárásokkal.

Hisszük s kívánjuk, hogy nagyon sok gyermeket szabadítson fel első könyvünk a pedagógiai pedantéria rabsága alól s adja vissza őket éltető elemüknek: a játéknak. *Nemes Lipót.*

Das Wortgedächtnis im Schulkindesalter. Von Dr. Josef O. Vértés. Leipzig. I. A. Barth. 1912. 128 l. Vértés O. Józsefnek a *Zeitschrift für Psychologie*-ben írt tanulmánya külön könyvalakban is megjelent. E munka írója egyik kiváló és nagyszorgalmú pedagógusunk, akinek már több munkája keltett itthon és külföldön a szakkörökben általános figyelmet. Mostani munkájának anyagát jórészt az állami gyógypedagógiai-leléktani laboratóriumban végzett kísérletek szolgáltatták, felhasználta azonban az író nagy olvasottságát is, mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban. Főképp Ranschburg dr. műveire és a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kísérleti osztályának adatgyűjtéseire támaszkodik. (Szerző e kísérleti osztály titkára.)

Vértés csak az emlékezetnek felfogó képességére terjeszkedik ki s néhány főtételben összefoglalja a laboratóriumi munkásságnak eredményeit. Ismerteti mindenekelőtt az alkalmazott módszert, az u. n. szópárok módszerét, melynél a gyermek egy hallott szóra a vele hallott másik szóval felel. E módszerrel megállapított emlékezettartalom nem egyéb, mint a gyermekek teljesen helyes és önként helyesre javított feleleteinek összege. $A = P + \frac{v}{2}$. A munkaképesség ezen összeggel egyenes, a reáfordított idővel fordított arányban áll. Ezekután vizsgálat tárgya volt az osztályfokozatának, a kornak, az iskolai előmenetelnek, a nemnek viszonya az emlékezethez.

Az emlékezet vizsgálatában egyik fontos tényező az időtar-

tam. Erre vonatkozólag a kísérletekből kitűnik, hogy az alacsonyabb osztályfokozatban sokkal több gondolkodási idő szükséges, a munkaképesség a korral fokozódik. Majd a nemnek, a környezetnek befolyásáról találunk igen érdekes adatokat. Szól Vértés végül az időtartamnak viszonyáról. Táblázatokban mutatja be az osztályozásnak eredményeit, összehasonlítva e lélektani kísérletek eredményeivel.

A helyesen adott feleletek mellett nagy figyelmet érdemelnek a hibás reprodukciók. Feltűnő, hogy e hibás reprodukciók időbeli értéke a magasabb osztályokban emelkedik, időtartamuk általában kedvezőtlenebb, mint a hibátlan reakciónál.

A közvetlen emlékezetet Ranschburg után vizsgálja Vértés, számos kísérlettel, táblázatokkal igazolja értékének változását, emelkedését az osztályfokozatokban, az idősebb korban, visszatesését a 10–11 éves leányoknál, párhuzamosságát az iskolai előmenetellel, viszonyát a nemhez s a környezethez. Az előbbiből kitűnik, hogy az emlékezet felfogó ereje, az u. n. közvetlen emlékezet a leányoknál jobb, valamint a jobbmódú szülők gyermekeinél is.

Érdekes kísérletek folytak a hibás, de kijavítani próbált reprodukciók száma közötti viszony megállapítása végett. A korrekurák száma az osztályfokozat emelkedésével, a korral, emelkedik, a nullareprodukciók száma csökken. A gyenge tanulók használnak legkevesebb javítást. Majd áttér írónk a téves és a nullareprodukciók egymáshoz való viszonyának ismertetésére, az osztályokon, a koron belül, továbbá az osztályozás, a nemek határain innen.

Vértés értékes megállapításai kiterjednek az u. n. perszeveráció jelenségére is, vagyis, hogy az elhomályosult képzetek önként, gyakran akaratumk ellenére újból fellépnek. Hogy ezek primér vagy szekundér jelenségek-e, még eldöntetlen. Bizonyos azonban, hogy a figyelemnek, az érzethangulatnak és a felfogásnak nagy szerepe van benne. Ranschburg megkülönböztet kétféle perszeverációt, tisztát és olyat, amelynél a hangzás hasonlósága is együttműködik.

Végül összefoglalólag foglalkozik írónk a mondottakkal.

Vértés munkája a kísérleti pedagógiának és lélektannak irodalmunkban mindig számottevő alkotása lesz. A gyermeki elmie emlékező tehetségére egymagában is teljes fényt derít. Adatai, táblázatai meglepően biztosak, megállapításai pontosak, gyakorlati értékkel bírók mindig. Nem népszerű munka, hanem tudományos, helyenkint talán a járatlannak kissé nehéz olvasmány. Aki azonban komolyan és nem felületesen akar csak ezzel a nagyfontosságú

tudományággal foglalkozni, az ne mulassza el Vértes könyvét elolvasni. Amidőn egyrészt örvendünk, hogy írónk könyve külföldön sikert aratott, kívánatosnak tartjuk, hogy magyar nyelven is megjelenjék, mert ezzel a magyar gyermektanulmányozás igen sokat fog nyerni.¹⁾

Gyulai Aladár.

Ästhetisches und ausserästhetisches Urteilen des Kindes bei der Betrachtung von Bildwerken. Von Dr. Friedrich Müller. 1912. Quelle und Meyer. Leipzig, 94. lap.

Az író feladatul tűzte ki a gyermek esztétikai fogékonyságának kutatását. A gyermek és a művészet vonatkozásait már sokan kutatták, de a gyermeknek esztétikai ítéleteivel, ezen ítéletek létrejöttének körülményeivel eddig alig foglalkoztak. Bizonyos és ismeretes tény, hogy a gyermeket inkább a kép tartalma, mint annak művészi értéke érdekli, eszerint hozza meg róla ítéletét is. Müller nyolc képet használt fel kísérleteihez. I. Biese Károly: «Hünengrab», Friese R.: «Ugró oroslán», Strich-Chapell: «Lieb Heimatland ade»; továbbá három arckép szerepelt, még pedig Frigyes császárnak egy rossz arcképe, Van Dyk-tól, «Thomas Killigren» és Rembrand-tól «Mann mit Helm.» Végül Rubens-től «A menekülés Egyiptomba» (színes) és Dürer «Szent család»-ja (nem színes).

A gyermekek, fiúk és leányok, kora 7, 9, 11 és 13 év volt. Összesen 48 gyermek, akik között voltak vegyesen jó és rossz tanulók, az összehasonlítás céljából.

Magukat a kísérleteket a következőkben ismertetem:

I. a/ A gyermekek sorban megnézték a 8 képet és mindegyiknél megmondták, tetszik-e vagy nem. Miért?

b/ A gyermekek a három felsorolt csoport képeit nézték meg újból, összehasonlítva, melyik tetszik leginkább.

II. Kutatás tárgya a nyert eredmények általánosítása volt. Évégelt nagyobb tömeggel, egész osztállyal végezte a kísérletet.

III. Mennyiben lehet szó gyermekek ítéleteiben művészi kritériumokról? Ennek megállapítása végett Fechner elméletéből kiindulva 11 kérdésre kért a gyermekektől feleletet. 1. A festmény hangulata: a/ kellemes vagy kellemetlen, b/ a hangulat megnevezése, c/ a hangulat egysége, d) mi okozza a hangulatot? e) rokonszenves-e? stb. 2. Nem esztétikai szempontok: a) drága-e, b) ritka-e, c) alkalmas-e a szoba díszítésére, d) tanulságos-e? e) mi a tanulság? 3. A művész egyénisége és tehetsége: a) Régi vagy

¹⁾ Ez az óhaj teljesülni fog, mert a szerző érdemes műve föl van véve kiadásra a Gyermektanulmányi Könyvtár első ciklusába s a jövő év folyamán meg fog jelenni magyarul.

modern festő festette-e? b) Tehetséges volt-e? c) Miből tűnik ez ki?
 4. A művész szándékai. 5. A tárgy felfogása. 6. A tárgy vissza-
 adásának módja és jósága. 7. A visszaadás eszközei. 8. A művész
 technikája. 9. A kompozíció: a) Jó-e az elrendezés? b) Üres fol-
 tok vannak-e? c) Jobb lenne-e, ha nagyobb lenne az alak? d)
 Hiányozhatnék-e a fa? e) Van-e egységes középpontja?

IV. A kutatás tárgyát a rajztehetség és az esztétikai ítélet összefüggése képezte.

V. Norma megállapítása, amelyhez a gyermek ítéletét mér-
 hetjük. Van-e kvalitatív jellemző különbség a gyermek és 1. a
 tanulatlan, 2. tanult felnőtt között? Müller több felnőtt fiatalabb
 tanulatlan munkással és számos tanult egyénnel végzett sikeres
 kísérletet e nagy jelentőségű kérdés eldöntése végett. A tanult
 egyének között megkülönböztette a művészi érdeklődéssel és rajz-
 tehetséggel bírókat, a rajztehetséggel nem megáldottaktól, továbbá
 a művészi hajlamukat és néhány igazi művészt. Ezek alapján
 megállapította, hogy általában a gyermeki ítélet ugyanazokon
 a tényezőkön alapul, mint a felnőtteké. Ám a gyermeki ítélet
 korántsem azonos talán a tanulatlanokéval. Azt sem lehet mon-
 dani, hogy a gyermek ítéletében csak a tartalom a döntő tényező,
 mintha a forma nem számítana nála. *A gyermeknek is megvannak
 a maga szépség-ideáljai, ami ezeknek nem felel meg, az, bármily mű-
 vészi, neki nem tetszik.*

Mindezek mellett a szín a legjelentékenyebb tényező az íté-
 letben. 240 gyermek közül 88 hivatkozik rá, mint tetszésének
 vagy nem tetszésének okára. Sok gyermek még külön is meg-
 nevezi a tetszetős színeket. Kevesebb figyelemben részesült a gyer-
 mekek részéről a rajz, a technika és a kompozíció. Ezeket csak
 ritka esetben említik dicsérőleg vagy kifogásoló alakban.

Igen érdekes a fiúk és a leányok ítéletei közti különbség. A
 hangulat a leányoknál sokkal nagyobb szerepet játszik. 38 gyer-
 mek közül, akiknek ítéleteiben, mint fontos tényező szerepel, 23
 leány. Ami a jó és rossz tanulók közti különbségre vonatkozik,
 szintén figyelemreméltó, hogy a rossz tanulók azok, akik több-
 nyire csak a hangulatot emelik ki. A típusok dolgában a legtöbb
 tanuló a leíró tipushoz tartozik, majdnem az összes tanulók számá-
 nak fele. A megfigyelő típust 84 tanuló képviselte. A legtöbb téves
 ítéletet a leíró típus szolgáltatta, valamint a legtöbb rossz tanuló
 is ennek a sorából került ki.

Müller kísérletei eredményeképp a művészi nevelésre vonat-
 kozólag a következő javaslatokat teszi: 1. A rajztanításra nagyobb
 súlyt kell vetni; 2. a szemléltető módszernek nagyobb teret kell
 adni; 3. az esztétikai tanítást a középiskolában, már az alsóbb

fokon meg kell kezdeni és következetesen tervszerűen kell fejleszteni az esztétikai ítéletet a gyermek lelkében. Művészi nevelésünknek ezen követelményeire a gyermek tanulmányozása irányítja a figyelmet. Ezen az alapon állapítható meg a művészi nevelés egész pedagógiája.

Végül Müller közli a kísérletek minden egyes alkalommal felvett jegyzőkönyveit, amelyek a szakembernek nagy szolgáltatokat tehetnek, ha e kérdésekkel bővebben akar foglalkozni.

Müller nemcsak a művészi nevelés problémájának, hanem a gyermektanulmánynak is nagy szolgáltatokat tett kísérleteinek nyilvánosságra hozásával.

Gyulai Aladár.

Gyermekvédelem és nevelésügyi mozgalmak Horvátországban. I. *A nevelés gondja*: Irta: *Sirola István*, Zágráb. Az utca gyermekeinek, — a kis csavargóknak — szomorú helyzetét festi az író és rámutat arra, hogy minden egyes elhagyatott gyermek a nemzet vesztesége és hogy a társadalom milyen károsan cselekszik, ha csak akkor kezd a gyermekkel törődni, mikor az már a bűn útjára tévedt és akkor bírósággal, javító intézettel, úgy, hogy újra a züllés lejtőjére kerül. A gyermek elzüllésének okai: a hiányos nevelés, a szülők rossz példája, elfoglaltsága, az alkoholizmus és következményei, a túlszigorúság, durvaság, mely a gyermeket elidegeníti otthonától. Az elhanyagolt gyermeknek aztán az utca helyettesíti az otthont, ott pedig ezer lelki és testi veszély fenyegeti, ha pedig az utcán töltött órák után kerül a gyermek iskolába, lelkiállapota olyan, hogy sem figyelni, sem befogadni nem képes, tehát az iskolai nevelés is kárba vész. Később a rossz anyagi viszonyok kéregetésre, majd lopásra kergetik a gyermeket. A horvát nemzet fejlődésére fontos dolog, hogy az állam gondoskodjék az elhagyatott gyermekek neveléséről. Nevelőintézeteket kell állítani, melyekben az uralkodó elv a szeretet legyen. Lássa a világ, hogy «az a kis darab föld» a kultura földje.

II. *Az elhanyagolt gyermekek nevelő-intézetei Horvátországban* Irta: *Tomasics István*, igazgató, Zágráb. Lelkesen kifejti, hogy az ifjúság nevelésétől függ az állam boldogsága. A gyermek jólétéért dolgozzon az állam, egyház, iskola, család. A kultura diadalát nem az egyes emberek tudásában kell keresnünk, hanem az egész nemzet testi és szellemi erejében, ez pedig az ifjúság nevelésétől függ, ezért igyekezzék mindenki a nevelés terén működni. Alakuljanak nevelésügyi társulatok, a sajtó adjon népszerű utasítást a nevelésről. E tekintetben jó példa *Magyarország*, ahol az elhagyott gyermekek nevelését az állam vette át, a társadalom pedig segíti ezen munkájában. Az állami menhelyeken a gyermeket 2 heti

orvosi és pedagógiai megfigyelés alá veszik, itt állapítják meg, vajjon testileg vagy szellemileg fogyatékos-e és ennek alapján helyezik el. Horvátországnak is szüksége volna egy «Ligá»-ra, amely a gyermekvédelemmel foglalkoznék.

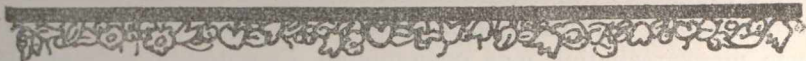
III. *Zágráb város nevelésügyének szervezése.* Irta: *Tomasics István*, igazgató. Ebben az író a felállítandó nevelőintézetek, menhelyek, árvaházak, javítók szervezésével részletesen foglalkozik. «Bármilyen irányban akarunk jót tenni az emberiséggel, kezdjük azt a gyermekben.» Zágráb a király 60 éves uralkodásának emlékére, Szentlélek-dombján 60 hold földet vett elhagyott gyermekek nevelőintézete részére és szegényház céljaira. Jó volna, ha a város még venne földet hozzá és ugyanitt gyermekmenhelyet és árvaházat építenének, így összpontosúlna a nevelésügy. — Most az író külön foglalkozik mindegyik intézettel.

Az árvaház: Főcélja, hogy pótolja a családi nevelést. Legcélszerűbb módszer: Wolfring Lidie «Kindergruppenfamilien-system»-je. Főelv: a fiúk és lányok együttnevelése 14. évig; 10–12 gyermek egyéniség szerinti csoportosítása és megfelelő családokban való elhelyezése, kik az intézet területén lakjanak. A növendékek fejlődéséről pontos jegyzetek vezetendők.

A nevelőintézet: Főcélja pótolni az elhanyagolt gyermek házi nevelését. Itt is csoportos nevelés, de a nevelőknek már pedagógiai képzettséggel kell birniok. Ranschburg dr. Budapesten megígérte, hogy a horvát tanítókat ezen feladatra 3 hónap alatt német nyelven előkészíti, ezen tanfolyam után pedig a lipcsei pszichológiai intézetet is látogathatják. Minden tanító kapna lakást és elvállalná 10–12 gyermek nevelését és tanítását, sőt a tanítók mesterségeket is tanulnának és ezekre műhelyekben tanítanák a növendékeket.

Nehéz feladat mindezeknek a kivitele, mert mintha a horvátok csak most ébrednének, humánus egyesületeik csak most kezdenek fejlődni és összpontosulni.

Szabolics Antalka, tanítóő
Csáktornyan.

LAPSZEMLE

Az iskolai túlterhelés. (La Revue Psychologique. III. évf. 3. füz.) Az V. belga neurológiai és pszichiatriai kongresszuson előadta dr. *Joteyko Ilona*, a brüsszeli gyermektanulmányi fakultás vezetője.

A lélektan, kísérleti pedagógia és patológia segítségével kell eldönteni azt a fontos kérdést, hogy az iskola mai állapotában nem ró-e a gyermekre erejét felülmuló munkát, nem terheli-e túl szellemi képességeit és ha igen, hogy lehetne ezen segíteni.

A szellemi kifáradás kérdését csak a kísérleti lélektan vetette fel. A párisi orvosi akadémia 1886—87. évi vitájából kitűnt már, hogy a szellemi kifáradásban jelentékeny része van az iskolának. A pontos mérések csak megerősítették ezen állítást. *Carstädt* 1888-ban megfigyelte, hogy az iskolába lépő gyermek fejlődésében szünet áll be. *Schmid-Monnard* azt tapasztalta a hallei iskolás gyermekeken, hogy a növekedés görbéi mind testsúlyban, mind magasságban erős esést mutatnak a 7. és 9. év között. Az iskola jobb vagy rosszabb szervezetével párhuzamosan fogy vagy nő a vérszegény, sápkóros, ideges, álmatlanságban és étvágytalanságban szenvedő, emésztési zavarokkal küzdő gyermekek száma. *Key Axel* a stockholmi iskolákban végzett kutatásai eredményét számadatokban adja. Az első iskolai évben 17⁰/₀, a másodikban 30·7⁰/₀ a beteges gyermekek száma, a negyedik évben 40·6⁰/₀-ra rúg ezek száma. *Binet* a versaillesi iskolákban megmérte a tanulókat májusban és a vizsgák után augusztusban. 20 gyermek közül csak 6 gyarapodott, 3 megmaradt és 12 vesztett súlyából. Érdekes kutatásokat végeztek *Binet* és *Henri* négy felsőbb iskolában. Megfigyelték az egész iskolai évben elfogyasztott kenyérmennyiséget. A fiuk átlag 750, a leányok 550 gr. kenyeret fogyasztottak naponként az iskolai év elején. A két görbe, mely jelezte az egész év folyamán a kenyérfogyasztást, eső volt. A fiuknál kb. 200 gr., a lányoknál 100 gr. volt a csökkenés. Ha számítunk is arra, hogy különböző ismeretlen körülmények befolyásolják a gyermek étvágyát, ezt a nagy esést nem magyarázhatjuk meg ilyen módon. És minthogy a csökkenés az iskolai év elején kezdődik és maximumát az év végén éri el, nyilvánvaló, hogy az iskolai munka és különösen azok az izgalmak befolyásolják, melyeken a sokszor egész életre döntő fontosságú vizsga közeledtével megy át a gyermek. *Schuyten* hasonló kísérletet végezve munkásokon, azt találta, hogy a kenyérfogyasztás párhuzamosan emelkedik a hőmérséklet görbéjével. Ezt összevetve az előbbi

eredményekkel, még jobban kitűnik, hogy az ott mutatkozó rendellenességet az iskolának tudhatjuk be.

Az iskolás korban gyakran fellépő közellátás is nagyrészt az iskola bűne, bár itt sok más ok is közbejátszik. Az iskolás gyermek, mondja *Mathieu* orvos, nem jól alszik és álma nyugtalan.

De a szellemi túlterhelés komoly következményei csak a magasabb iskolák növendékeinél jelentkeznek leginkább a vizsgák és pályázatok közeledtével. Sokszor nem értjük, hogy az addig kitűnő tanuló egyszerre képtelenné lesz szellemi munkára. *Mathieu* ebben látja a gyermekkori neuraszténia okát.

Tehát az iskola mai állapotában sokszor káros lehet a gyermek egészségére. Ebből kiindulva, sokan elvetik az egész iskolai oktatást. Pedig a legrosszabb iskola is jobb, mint a tanítás teljes hiánya. A patológiai módszer igen becses, de magában véve nem elég a kérdés tisztázására. Először, mert csak a nagyon feltűnő jelenségeket, a komoly zavarokat jelzi. Másrészt pedig nem elemzi a szellemi kifáradást. Igaz, hogy a konstataált tények közül sok szorosban kapcsolatos a szellemi kifáradással, de a patológiai jelenségek nagy részét más káros hatások rovására írhatjuk.

Lehet-e szó egyáltalában iskolai túlterhelésről? *Charcot*, *Yaval*, *Galton* azt tartják, hogy kis gyermeknél nem történik ez meg, mert a gyermek a figyelmetlenséggel védekezik ellene. Ő minden erejét meghaladó munkát gépiesen végez. Nem képes arra az erőkifejtésre, az agynak túlfeszítésére, mely csak akarat hozzájárulásával jöhet létre és amely nélkül szellemi erőnket felülmuló munkát nem végezhetünk. *Charcot* elismeri, hogy a hosszas ülés zárt teremben, a mozgás és jó levegő hiánya káros lehet bizonyos tekintetben a gyermek fejlődésére. De ez nem nevezhető túlterhelésnek, legkevesbé szellemi túlterhelésnek. Az igazi túlterhelés csak később mutatkozik. Így nyilatkozik *Kraepelin* is, mondván, hogy a figyelmetlenség az a biztosító szelep, melynek útján az agy védekezik a kifáradás ellen.

De nem lehet beérni annyival, hogy konstaláljuk ezeket a tényeket, hanem azt kell megvizsgálni, hogy más nevelési és oktatási rendszer mellett nem lehetne-e a gyermek érdeklődését jobban felkelteni. Találni kell olyan módszert, mely elég vonzó legyen ahhoz, hogy ébren tartsa a gyermek figyelmét és gyümölcsözővé tegye a tanítást. A mai iskola ahelyett hogy fejlesztené a tudatos figyelmet, elnyomja azt annyira, hogy a szervezetnek a figyelmetlenséggel kell védekeznie a megemészthetetlen munka ellen. A szellemi kifáradás nem más, mint a tudatos figyelem eltévelyedése.

Azután azokkal a módszerekkel foglalkozik, melyekkel a szellemi kifáradást mérni akarták. Kimutatja, hogy az ergograffal mérhető izomkifáradás és a bőr érzékenységének csökkenése, melyet az eszteziómméterrel mérhetünk, nem tekinthető a szellemi kifáradás

mértékének. Az izomeró csökkenése, az érzékenység kisebbedése a kifáradás távolabbi viszhangjai. Ezek a módszerek egyoldalúan tanulmányozzák a kérdést. Ezen kísérletek közt egyik legérdekesebb *Griesbaché*. Ő az indirekt módszert összekötötte pszichológiai módszerekkel és így reális eredményekhez jutott. Legutóbb *Noikow*, szófiai egyetemi tanár és *Bonoff*, a szófiai liceum orvosa, kísérleteztek az esztezióméterrel.

A szellemi túlterhelés kérdésének tanulmányozására csak a pszichológiai módszerek alkalmasak. Ezeknek a kísérleteknek két csoportja van. A kísérletek egyik csoportja abból áll, hogy bizonyos szellemi munkát végeztetnek a gyermekkel tanulási órák előtt és után. A gyermek könnyebben és hibátlanabban végzi a munkát óra előtt, mint óra után. Ez aztán a kifáradás mértéke. Ebben a módszerben hibáztatni lehet azt, hogy nem méri közvetlenül egy bizonyos munka okozta fáradságot. Ha matematika óra után helyesírási gyakorlatot veszünk elő, nem láthatjuk a számtan okozta kifáradást, mert lehet, hogy az agyra felfrissítőleg ható változás fokozottabb szellemi munka előidézője lesz.

A másik csoportba tartozó kísérletek közvetlenül mérik a fáradság fokát. Ilyen kísérleteket végeztek *Kraepelin* és tanítványai Heidelbergben. *Kraepelin* gyűjteményében megjelent *Oehrn*től egy tanulmány a szellemi munka befolyásáról a lélektani jelenségek gyorsaságára. Hat különböző kísérletet végzett, melyek mindegyike megszokás nélkül két óráig tartott. Ezt az időt ötperces intervallumokra tagolta csengettyű jelzésekkel, megállapítva az egyes időközökben végzett munkát. 1. Latin betűkkel nyomtatott szöveg betűit kellett megszámlálni. A 2. kísérlet számok jegyeinek összeadásából, a 3. diktálás után való iratásból állott. Megállapította az 5–6 perc alatt leírt betűmennyiséget; 4. megállapították az ötpercenként elolvasott betűk számát; 5. számok emlézése és 6. szótagok könyv nélküli megtanulása következett. A kísérletek beigazolták, hogy a fáradság és a gyakorlat ellentétes hatásúak. A gyakorlat növeli a munka tempóját, a fáradság csökkenti. A kétórás munkában két fázist lehet megkülönböztetni. Az elsőben a gyakorlat hatása felülmúlja a fáradságét, a másodikban fordítva. Az egyéni különbségek itt is jelentékenyek. *Oehrn* megfigyelte azt is, hogy ha két órai munka után pihenünk, majd újra kezdjük a munkát, a fáradság teljesen eltűnik, de a gyakorlat hatása felismerhető marad az újonnan kezdett munkában.

Rivers és *Kraepelin* a munkát felváltó szünetek hatását tanulmányozták. A végzett szellemi munka összeadás volt. Fél órai munkára fél órai pihenés következett. Az első fél órai munka után elégséges volt fél órai pihenés, de a második fél órai munka után már nem.

Beltman *Kraepelin* laboratóriumában végzett kísérleteivel iga-

zolta a már Mosso által megállapított tényt, hogy a fizikai és szellemi kifáradás összefüggő és összhangzó dolgok. A fizikai munka tehát nem pihentető a szellemi munka után.

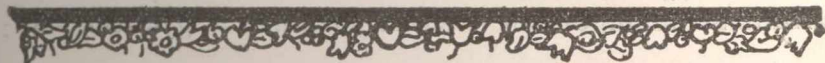
Kraepelin megszerkesztette a munka diagrammját. Menete hullámos, folytonosan változó. Ez a változás a figyelem ingadozásával függ össze. Megállapította a munka főfázisait. Első a megindulás folyamata az első 5–10 percben. Azután következik a gyakorlat, majd a fáradság fázisa. Végül az erőkifejtés, a végső fellobbanás fázisát tapasztalhatjuk.

Ezután az iskolai programmal foglalkozik szerző. A tanítási órák tartamának változnia kell a tanulók kora és figyelmének fejlettsége szerint. *Falk* patológiai jelenségekre támaszkodva azt mondja, hogy minden tanítási óra 40 percig tartson és utána 10 perc szünet következzen. Ennek a kérdésnek kutatói megegyeznek abban, hogy kis gyermeknél fél órás tanítás előnyös. Felsőbb osztályokban 45–50 percig tartók legyenek az órák. Itt már a túlrövid órák inkább zavarólag hatnak. Érdekes kísérleteket végeztek annak eldöntésére, hogy a délelőtti vagy délutáni munka értéke-sebb-e. *Griesbach* eszteziométerrel végzett kísérleteiből kitűnt, hogy a délutáni tanítás a fáradság nagyobb fokát vonja maga után. *Vannod* és *Sakaki* Tokióban arra az eredményre jutottak, hogy egy délutáni tanítási óra jobban fáraszt két délelőttinél. *Schuyten* dinamométerrel mérte az iskolás gyermekek izomerejét délelőtt és délután és látta, hogy délután jelentékenyen több erőt fogyasztanak a gyermekek. A nap második felében az izomerő felhalmozódik a gyermekben, amit a szellemi energia depressziója kísér. Ebből azt a gyakorlati következtetést vonhatjuk le, hogy a torna, sport délutánra való foglalkoztatások. *Schmid-Monnard* megállapította, hogy azok a gyermekek egészségesebbek, kik csak délelőtt vannak iskolában. Tehát a délutáni tanítás fárasztóbb és kevésbé gyümölcsöző, mint a reggeli.

Mi tehát a segítség? Hogy kell módosítani tanításunk mai rendszerét? Le kell szállítani a tanítási órák számát, mellőzni, vagy legalább csökkenteni kell a délutáni munkát és több időt kell fordítani a fizikai gyakorlatokra. Radikális segítségről akkor lehet majd szó, ha ismerni fogjuk az elmemunka higiénájának törvényeit. Akkor majd kitűnik, hogy kevesebb, de jól végzett munkával is érhetünk el szép eredményeket.

Végül lelkes elismerő szavakkal a tanító munkássága iránt, hangsúlyozza, hogy az iskola új berendezésének tekintettel kell lenni a tanítókra is.

Gröber Vilma fővárosi tanítónő.

G Y E R M E K T A N U L M Á N Y I M O Z G A L M A K

Vegyünk részt a gyermektanulmányi kongresszuson. Március 16-án, virágvasárnapján délben nyílik meg a gyermektanulmányi kiállítás s a következő nap, március 17-én, husvét nagy hetének hétfőjén nyílik meg Budapesten a gyermektanulmányi kongresszus. Mind a kettő első ezen a téren hazánkban. E kongresszussal elérkezik a tíz éves magyar gyermektanulmányi mozgalom első nagy állomásához. E multa bizonyos önérettel tekinthet vissza a Magyar Gyermektanulmányi Társaság. Beleültetett a magyar talajba egy nagy, főségében is vonzó eszmét s elismertté tette a magyar pedológiát s a magyar pedológus nevét a világon. Ez az állomás azonban nem jubiláló ünnephalmozat akar lenni, hanem a munka, a kemény, izzasztó munka alkalmá, hangos fölszólítás az előhaladásra. Nem végső stáció, hanem egy nagyobb arányú erő kifejtés kezdete.

Minden eszmének, amely a közművelődésben tényezőként akar szerepelni, szüksége van koronként nagyobb arányú megnyilatkozásra. Ebben van a jelentősége a kongresszusoknak. Világító tornyok ezek, amelyek egy új időszakot előre jeleznek. A kongresszus határát éppen azért nem a csillogó frázisok, hanem a tárgyalások közben fölmerült, komoly érvekkel támogatott igazságok s a kongresszus nyomában járó mélyreható munka biztosítják.

Eszmei tartalom és komoly tanulmány, ez a kettő fogja jellemezni az első gyermektanulmányi kongresszust is. Erre a kettőre akar módot nyújtani a rendező bizottság, amikor a pedagógia s a gyermektanulmány mai legközérdekűbb tételeit tűzte ki a tárgyalások számára s amikor a kongresszust összekötötte oly kiállítással, amelyben a modern pedagógiai eszméknek s az új lélektani kutatómódoknak s pedagógiai eljárásoknak mintegy megtestesítését fogjuk látni.

A kongresszus azonban nemcsak tudományos, hanem társadalmi szempontból is sokat jelenthet a gyermektanul-

mányozásra nézve. Igaz ugyan, hogy a gyermektanulmányi társaság már elhelyezkedett a magyar társadalomban, elég világosan megjelölte a maga külön irányát, törekvéseit s megfontolta azokat a szálakat, amelyek őt a rokon természetű társadalmi mozgalmakhoz s a különböző hatóságokhoz fűzik. Mindazáltal a közoktatási kormány s a főváros kivételével, a hatóságok, továbbá a társadalmi szervezetek s a sajtó nem vettek róla tudomást oly mértékben, mint azt a gyermektanulmány s az ügyet mozgató Magyar Gyermektanulmányi Társaság azt megérdemli. Habár tehát ki is nőttünk már a tapogatódzás korszakából, a mi sokfelé haladó szálaink gyengék, a nagyobb sikerek eléréséhez lazák.

Mind tudományos, mind társadalmi szempontból kívánatos tehát, hogy mindazok, akik a gyermektanulmány iránt érdeklődnek, fontosságát látják, csatlakozzanak a mozgalomhoz. Támogassák azt részvételükkel. Tegyék impozánssá, közéletünk kimagasló eseményévé a magyar gyermektanulmányi mozgalmaknak ezen első nagyobb megnyilatkozását. Találkozzanak az összes gyermektanulmányozók az *Első Magyar Gyermektanulmányi Kongresszuson!*

Első magyar országos gyermektanulmányi kongresszus és kiállítás részletes programja. *A kongresszus és kiállítás helyiségei Budapesten, VIII. Mária Terézia-tér 8. számú fővárosi iskolapalotában (Pedagógiai Szeminárium) vannak.*

Március hó 16-án, vasárnap délelőtt $\frac{1}{2}$ 11 órakor a *Magyar Gyermektanulmányi Társaság közgyűlése*, a fővárosi *Pedagógiai Szeminárium* III. em. nagy előadó termében.

12 órakor a gyermektanulmányi kiállítás megnyitó ünnepsége ugyanott s ezután a kiállítás megtekintése.

Este 7 órakor a kongresszus tagjainak ismerkedő estélye és vacsora a Savoy nagyszálló külön termében (VIII., József-körut 16.).

Első nap. Március 17-én, hétfőn, délelőtt 9 órakor lesz a kongresszus megnyitása, megalakulása és üdvözlések, mi után sorra kerül a főtételek tárgyalása.

1. Gyermektanulmány és pedagógia. Előadó: *Weszely Ödön dr.*, egyetemi m. tanár, székesfővárosi főigazgató, a Pedagógiai Szeminárium vezetője.

2. Gyermektanulmány és orvosi tudomány. Előadó: *Lechner Károly dr.*, udvari tanácsos, a kolozsvári Ferenc József tud. egyetem r. tanára.

3. **Gyermektanulmány és igazságszolgáltatás.** Előadó: *Angyal Pál dr.*, budapesti kir. tud. egyetem r. tanára, M. Tud. Akadémia I. tagja.

4. **Gyermektanulmány és gyermekvédelem.** Előadó: *Edelmann Menyhért dr.*, a nagyváradi áll. gyermekmenhely igazgató-főorvosa.

Délután $\frac{1}{2}4$ — $\frac{1}{2}7$ -ig szakelőadások.

Az alkotó munka a nevelésben és oktatásban.

1. *Az alkotó munka pszichológiája.* Előadó: *Domokos Lászlóné*, okl. polg. isk. tanítónő.

2. *Az alkotó munka és a társadalom.* Előadó: *Guttenberg Pál*, a Kézimunkára Nevelők Országos Egyesületének igazgatója.

3. *Az alkotó munka oktatástana.* Előadó: *Urhegyi Alajos*, áll. tanítónőképző tanár.

4. *A kisdetek alaki foglalkoztatása.* Előadó: *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára.

Második nap. Március 18-án, kedden, d. e. 9—1 óráig.

A gyermek egyénisége és az egyéni nevelés.

1. *Az egyéni oktatás rendszerei az iskolában.* Előadó: *Gockler Lajos dr.*, székesfővárosi tanár.

2. *A kisegítő iskolák.* Előadó: *Éltes Mátyás*, a budapesti áll. kisegítő iskola igazgatója.

3. *Az ideges gyermekek iskolái.* Előadó: *Vértes O. József dr.*, az ideges gyermekek áll. iskolájának tanügyi vezetője, az Orsz. Gyermekvédő Liga tanügyi szakfelügyelője.

4. *Egyéni jellemlapok az iskolában.* Előadó: *Laszcsik Ernő*, a nagyváradi r. k. tanítóképző-intézet tanára.

5. *A tanulók osztályozása.* Előadó: *Imre Sándor dr.*, egyetemi m. tanár, a Pedagógium tanára.

6. *A tanulók orvosi vizsgálata.* Előadó: *Juba Adolf dr.*, egyetemi m. tanár, iskolaorvos.

Délután $\frac{1}{2}4$ — $\frac{1}{2}7$ óráig. **A gyermekek erkölcsi világa.**

1. *A gyermek erkölcsi élete.* Előadó: *Szász Irén*, elemi iskolai igazgató Budapesten.

2. *Gyermektanulmány és gyermekirodalom.* Előadó: *Nógrády László dr.*, főgimn. tanár, a Gyermektanulmányi Könyvtár szerkesztője.

3. *A gyermek erkölcsi elzüllesztésének okai:*

a) *Élettani és lélektani szempontból.* Előadó: *Dósainé Révész Margit dr.*, a Gyógypedagógiai Szanatórium igazgató-főorvosa.

b) *Az elzüllesztés külső okai.* Előadó: *Kármán Elemér dr.*, kir. járásbíró Erzsébetfalván.

Este $\frac{1}{2}7$ -kor a kongresszus bezárása.

Március 19-én, szerdán és esetleg a következő napokon: **demonstrációk.** A lélektani kísérletezésre szolgáló eszközök, valamint a kiállítás egyes csoportjainak bemutatása és magyarázása, később megállapítandó időben és sorrendben.

A gyermektanulmányi kiállítás csoportjai. I. csoport. *Pszichológiai kísérletezésre szolgáló eszközök.*

II. csoport. *A tanulók orvosi vizsgálatára vonatkozó eszközök kiállítása.*

III. csoport. *Gyermekegészségügyi kiállítás.* E csoportot rendezi a Társadalmi Múzeum igazgatósága.

IV. csoport. *Az alkotó munka alkalmazásának módjai és eredményeinek bemutatása a) a kisdedóvóban, b) az iskolában.*

V. csoport. *Gyermekirodalmi termékek és képeskönyvek bemutatása.*

VI. csoport. *A modern nevelő iskolák bemutatása.*

VII. csoport. *A Gyermektanulmányi Múzeum gyűjteményei.*

Könyvkereskedés. A Lampel-Wodianer könyvkereskedő cég a kongresszus helyiségében (Pedag. Szeminárium) könyvkereskedést nyit pszichológiai, filozófiai és pedagógiai magyar könyvekből.

Jelentkezések. A kongresszusi tagsági jelentkezések az előkészítő bizottság elnökéhez, Nagy László tanítóképző-intézeti igazgatóhoz, *Budapest, VIII. Üllő-ut 16/B* küldendők. Rendes tagsági díj a Magyar Gyermektanulmányi Társaság tagjainak 3 korona, nem tagoknak 5 korona. *Azon testületek tagjai, amelyek előfizelői A Gyermekeknek, szintén csak 3 korona tagsági díjat fizetnek.* Vendégtagok, akik egy előadási csoportot hallgatnak meg, 1 koronát fizetnek. A tagsági díjak *Perényi József dr.* pénztáros címére küldendők, *Budapest, VI. Bulyovszky-utca 26.* A kiállítás belépti díja személyenként 30 fillér, gyermekeknek 10 fillér. *A kongresszus tagjai a kiállítást szabadon látogathatják.*

Kedvezmények. Az előkészítő bizottság intézkedett, hogy a kongresszus tagjai a Pedagógiai Szeminárium környékén levő szállodákban s penziókban kedvezményes elszállásolást kapjanak (2 kor., 2 kor. 80 fillér, 4 kor. és feljebb személyenként). Kedvezményes jegyek lesznek egyes színházakba, egyes orfeumokba, állatkertbe. Olcsó étkezés a Tanítók Otthonában. Büffé a kongresszus helyiségében. A szállodák jegyzékét minden taggal külön fogja tudatni az előkészítő bizottság.

Iroda. Az előkészítő bizottság irodája van Budapesten, VIII. ker. Üllői-ut 16/B, II. emeleten, március 15-től fogva pedig a fővárosi Pedagógiai Szemináriumban (VIII. Mária Terézia-tér 8, II. em.)

Elszállásolás. Az elszállásolásról minden tag maga gondos-

kodik. Az előkészítő bizottság a következő szállodáktól kapott ajánlatokat:

Savoy-szálló, VIII. József-körut 16, szoba személyenként 4 kor., napi étkezés 7 kor.

Orient-szálló, VIII. Rákóczi-ut 42, személyenként 2 kor. 80 fill., reggelivel együtt 3 kor. 10 fill.

Rémi-szálló, József-körut 4, személyenként naponként 4 kor.

Adria-szálló, VIII. Rákóczi-ut 41, u. a. árák.

Magyar Otthon-penzió, Főherceg Sándor-u. 30, szoba 2—3 kor., étkezés 3—4 kor.

Sacher-penzió, IV. Irányi-u. 21, teljes ellátás személyenként 8—10 kor. naponként.

Olcsó étkezés a Magyar Tanítók Otthonában, IX. Kinizsi-u. 16.

A kongresszus előkészítő-bizottsága febr. hó 15-én *Nagy László* elnöklete alatt ülést tartott, melynek tárgya a kongresszus és kiállítás részletes programjának megbeszélése volt. Elnök jelentette, hogy a kongresszus támogatására a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 4000 koronát utalványozott ki; továbbá, hogy a kongresszus idejére a főváros átengedte a pedagógiai szeminárium helyiségeit.

A kongresszus programját a következőkben állapították meg:

17-én d. e. 9 órakor megnyitás.

a) Előkészítő-bizottság elnöke megnyitja a kongresszust s megteszi javaslatait az elnök megválasztására.

b) Elnök megnyitja a kongresszust.

c) A kongresszus tisztikarának megválasztása.

d) Üdvözlések.

e) A négy főelőadás megtartása.

D. u. $\frac{1}{2}4$ — $\frac{1}{2}7$ -ig: Az alkotó munkára vonatkozó előadás-csoport;

18-án d. e. 9—1 óráig: A gyermek egyéniségére vonatkozó előadások;

d. u. $\frac{1}{2}4$ — $\frac{1}{2}7$ óráig: A gyermek erkölcsi világa című csoport előadása lesz napirenden.

Este $\frac{1}{2}7$ órakor a kongresszus bezárása.

19-én demonstrációk.

A kongresszus tisztikara lesz: Elnök, másodelnök, védnők, társelnök, alelnök, főtitkár és titkárok.

Elnök előterjesztésére az előkészítő-bizottság főtitkárul *Répay* Dániel titkárt választották meg.

Elnök jelentette, hogy a kongresszussal kapcsolatos kiállí-

tásra már ezideig is rendkívül értékes és tanulságos anyag érkezett. Ezután a bizottság megállapította a kiállítás programját.

A kiállítás megnyitása márc. 16-án d. e. 12 órakor lesz.

a) A társaság elnöke az ülést megnyitja.

b) A kiállítás elnökének megnyitó beszéde s a kormány és hatóságok üdvözlése.

c) Az ülés bezárása, a kiállítás megtekintése.

Elnök örömmel jelentette továbbá, hogy a Gyermekvédő Liga képviselőjében *gróf Széchényi László* kormányzó-elnök vesz részt a kongresszuson, az igazságügyminiszterium részéről pedig *Balogh Jenő dr.*, miniszter jelentkezett tagul.

Gróf Téleki Sándor bejelentette, hogy a Gyermekbarát-Egyesület és a Kézimunkára Nevelők Orsz. Egyesülete képviselőjében ő, mint elnök, vesz részt a kongresszuson.

Végül elhatározta a bizottság, hogy a kiállítást husvét vasárnapjáig tartják nyitva s a nem kongresszusi tagoktól belépődíjat szed.

Gyermektanulmányi előadás a kispesti patronázs egyesület alakuló közgyűlésén. Kispesten *Dr. Kármán Elemér*, kir. járásbíró kezdeményezésére patronázs egyesület alakult február hó 19-én. Az alakuló közgyűlésen *Nemes Lipót* a gyermektanulmányozást ismertette. *Nemes* előadásában kifejtette, hogy igazi gyermekpatronusok csak azok lehetnek, kik a gyermek testi-lelki fejlődését ismerik; ha mindazon hatásokkal tisztában vannak, melyek az abnormis fejlődést előidézik. Az okozatot csak az okok megszüntetésével tudjuk eltüntetni. Épp ezért buzdította a bizottságot a gyermektanulmányozásra és a gyermektanulmányi eredmények megismerésére, melyek tekintetbe vétele nélkül gyermekvédelmünk nem lehet tökéletes. Végül ismertette és figyelmébe ajánlotta hallgatóinak az országos kongresszust s különösen azokra a tételre mutatott rá, melyek a gyermekvédelem szolgálatában állanak.

A gyermektanulmányozás érdekében még felszólalt *Semtey Sándorné* tanítónő, ki lelkes szavakban buzdította az egybegyűlteket társaságunk működése iránti érdeklődésre és a kongresszuson való részvételre.

A szombathelyi gyermektanulmányi fiók-kör alakuló közgyűlése. Folyóiratunkban már megemlékeztünk arról, hogy múlt év nyarán *Nemes Lipót* kezdeményezésére *Szombathelyen* mozgalom indult meg gyermektanulmányi fiókkör létesítése iránt. Társaságunk örömmel támogatta e mozgalmat, mert egy igazán kiváló kulturmegye társadalmát nyerhettük meg eszméinknek. A moz-

galom élére *Gerlicz Sándor* árvaházi igazgató-gondnok, szerkesztő állott, kinek sikerült megnyernie *Békássy István dr.* főispánt, aki a fontos nemzetnevelő törekvések lelkes méltánylásával vállalta az új egyesület szervezését. A tagok száma és az általános érdeklődés lehetővé tették, hogy január hó 25-én megtarthatták az alakuló közgyűlést. Az alakuló ülésen a központ képviselőjében ott voltak *Nagy László*, *Nógrády László dr.*, *Ballai Károly* és *Nemes Lipót*. *Teleki Sándor* gróf elnök meglehangú táviratban üdvözölte az új fiókkört. Az alakuló gyűlésen ott voltak: *Békássy Istvánné*, *Szegegyiné báró Gerliczy Irma*, *Somogyi Miklósné*, *Borsits Béla*, *Heimler József*, *Kuliszékly Ernő* tanfelügyelő, *Greisingerné Kerecsényi Ilona* polgári iskolai igazgatónővel az élén a polgári leányiskola tantestülete, *Steiner Miklós* igazgatóval a főgimnázium számos tanára, *Perepatits István* igazgató s a tanártestülete, a főreáliskola, a kereskedelmi és polgári iskola több tanára. A város részéről *Ujváry Ede* kulturatanácsos, a gyermekmenhely részéről *Ormos Béla dr.* igazgató főorvos. A püspöki és izr. iskola tantestülete is képviselve volt, csak a községi elemi iskolák nagy tantestületei sorából nem jelent meg senkisé, aminek azzal adták magyarázatát, hogy a fizetésrendezéssel elégedellenek és emiatt a kulturális törekvésekkel szemben passzív rezisztenciát fogadtak.

A közgyűlés *Békássy István dr.* elnöki megnyitójával kezdődött. Meleg szavakkal üdvözölte a megjelenteket és rámutatott a gyermektanulmányi társaság fontosságára, amelynek működésére Szombathelyen oly kitűnő tér nyílik, mert a város kulturális és gyermekvédelmi intézményei kitűnő alapot szolgáltatnak a munkálkodáshoz.

Nagy László üdvözölte ezután *Békássy István dr.* főispánt, akit első sorban illet a társaság szombathelyi fiókjának megalakulásánál a központ elismerése, annál a buzgó érdeklődésnél fogva, amellyel az akció élére állott. Kérte az ügy érdekében a főispán jóindulatát.

Utána *Nógrády László dr.* tartott igen tartalmas, emelkedett lendületű előadást. Visszapillantást vetett a szociális világfelfogás magaslátáról a gyermek történelmére és bizonyította, hogy csupán a XIX. század békés forradalma óta tekintik a gyermekben a nemzetek jövőjét. A felvilágosodás a gyermek helyzetében egy momentumra velette fáklyafényét. A gyermekre, akit kizsákmányol a munkáltató. Ezen a téren már megkezdte munkálkodását a törvényhozás. De a lelki elnyomatás alól még nem szabadult fel a gyermek. A mai iskola épügy kinozza a gyermek értelmét és lelkét, mint a gyár a testét. A gyermektanulmányozás adatai és eredményei alapján javítani kell a nevelésen és tanításon. A lendüle-

tes és tudományos becsű előadást lelkes tapssal honorálta a hallgatóság.

Majd *Nagy László* ismertette a gyermektanulmányozás célját és feladatait. Előadásának lelkes szárnyalása magával ragadta a hallgatóságot s *Nógrády* által felvetett problémákhoz fűzte, azokkal világította meg a gyermektanulmányozás célját és feladatait. Buzdító szavainak nagy hatása alatt mondták ki a megalakulást.

Elnök lett *Békássy István* főispán, ügyvezető alelnök *Gerlits Sándor* árvaházi igazgató, titkár *Török Sándor* a vakok intézetének igazgatója. Jegyzők *Keve Béla* és *Kardos Samu* igazgató-tanítók; pénztáros *Greisinger Ottó* polgári iskolai tanár. A pedagógiai szakosztály elnöke *Kuliszéky Ernő* tanfelügyelő, titkár *Biró Gyula* polgári iskolai tanár, jegyző *Horváth Ferenc* polgári iskolai tanár. Az adatgyűjtő szakosztály elnöke: *Borsits Béla* takarékpénztári igazgató, titkár *Fehér Gyula* polgári iskolai tanár, jegyző *Vedress Béla* polgári iskolai tanár.

A választmány tagjai közé nemcsak Szombathely, hanem az egész megye intelligens társadalmának vezetőit is megválasztották.

A választás után *Békássy István* főispán ismétellen buzdította az egyesület tagjait azon nagy céloknak szolgálatára, amelyeket az előadók ismertettek — és az alakuló közgyűlést bezárta.

A közgyűlés után *Békássy István* az új egyesület tisztikarát vendégül látta vendégszerető házábanál.

A magunk részéről köszönettel tartozunk a szombathelyi lapoknak, köztük különösen a «*Vasvármegye*»-nek, mely lap helyet adott *Nemes* ama cikksorozatának, melyben a gyermektanulmányozást ismertette, továbbá a *Vasmegyei Hírlap*-nak, a *Vasmegyei Napló*-nak és a *Vasmegyei Független Hírlap*-nak ama lelkes propagandáért, melyet a fiókkör megalakítása érdekében kifejtettek.

Gyermektanulmányozás a kisdedóvóban. *Forgách Julia* karlovai kisdedóvónő a szegedi gyermektanulmányi társaságnak február 9-én tartott nyilvános értekezletén előadást tartott («a gyermektanulmányozásról a kisdedóvóban.») Előadó szerint az óvodai gyermektanulmányozás kiváló fontossága elsősorban abban rejlik, hogy ezáltal megismerjük a gyermek egyéniségét s így módunkban van a gyermek veleszületett tehetségét fejleszteni, nevelési módszerünket a gyermek egyéniségének megfelelő módon alkalmazni, szóval: a gyermeket egyénileg nevelni. Továbbá a gyermeklélek megfigyelése közben gyűjtött adatokkal nagyban hozzájárulhatunk az Adatgyűjtő Szakosztály munkájához, amennyiben a 3—6 éves gyermek értelmének fejlődéséről is lesznek adataink s ennél fogva

a gyermeki lélek fejlődéséről a lehetőség szerint teljes képet nyerhetünk. Igaz ugyan, hogy az óvodában csakis közvetlen módszer szerint gyűjthetünk adatokat, az is igaz, hogy az adatgyűjtésnek ez a módja sokkal több gyakorlottságot és még annál is több türelmet kíván az adatgyűjtő részéről és még így is összehasonlíthatatlanul kevesebb adatot gyűjthetünk, mint a közvetett módszer szerint, amikor a gyermek önmegfigyelésére lehet támaszkodni, tehát az adatoknak nem a mennyiség adja meg az értékét, hanem a minőség. Az óvodában gyűjtött adatoknak is rendkívül nagy értéke van a gyermektanulmányozás szempontjából, csak arra kell vigyáznunk, hogy az óvodai adatgyűjtést ne mérjük iskolai mértékkel, mert amilyen a gyermek lelkivilága, amennyire fejlett az értelme, úgy kell megállapítani a tételeket, ahhoz alkalmazkodva kell föltenni a kérdéseket. Ha ezt figyelmen kívül hagyjuk, még a legjobb akarat mellett se leszünk képesek adatokat gyűjteni: legalább olyant nem, amelynek pszichológiai értéke is volna.

A fővárosi óvónők továbbképző tanfolyama. A székesfőváros törvényhatósága még a múlt évben a Pedagógiai Szeminárium mintájára továbbképző tanfolyam létesítését határozta el óvónői számára. A tanfolyam szervezésével *Déri Ferenc* dr. tanügyi tanácsos, *Bardócz Pál* székesfővárosi szakfelügyelő-igazgatót bízta meg, kinek munkálatai alapján szerveztetett e továbbképző tanfolyam. Ez évi február hó 1-én nyitotta meg a továbbképző tanfolyamot *Déri Ferenc* dr. tanácsnok s tartalmas beszédben vázolta azokat a célokat, amelyeket a tanfolyammal megvalósítani óhajt. Külön kiemelte a kisdednevelők továbbképző munkájában a gyermektanulmányozás alapos megismerésének szükségét, hogy a kisdednevelő általa könnyebben s eredményesebben működhessen a kisdedóvodában. Valóban a tárgyak között fontosságukhoz képest foglalnak helyet a gyermektanulmányi előadások. Így *Ranschburg Pál* dr.: «A gyermeki elme tana, különös tekintettel a kisdedkorra»; *Nagy László*: «Általános gyermektanulmányozás és lelki fejlődéstan» címen tartja 5, illetőleg 6 előadását. Ezekon kívül *Végh József*, kisdedóvónőképző tanár «A legújabb pszichológiai és gyermektanulmányi eredmények módszeres alkalmazása a kisdedóvodákban» címen tart szintén 6 előadást; *Nógrády László* dr. pedig a meséről 4 előadást.

Különösen értékesé teszi a továbbképző előadásokat, hogy az elméleti előadásokkal párvonalosan egyes kiválóbb fővárosi kisdednevelők gyakorlati foglalkozást tartanak. A tanfolyamok iránt nagy érdeklődést mutatnak a fővárosi óvónők és majdnem teljes számban tanulnak a magas színvonalú előadásokon.

Gyermektanulmányi előadások Sátoraljauhelyen. A múlt évben *Jámbor* György dr. főgimn. tanár mozgalmat kezdeményezett Sátoraljauhelyen gyermektanulmányi fiókkör létesítése érdekében. Ezidőszert a mozgalom élén álló férfiak arra törekcszenek, hogy az ottani közönséget előadásokban tájékoztassák a gyermektanulmányozás lényegéről s törekvéseiről. A múlt hónapban kezdtek meg az előadásokat az ottani Szabad Lyceum keretében. Az első előadást *Chudovszky Móric* dr., vármegyei közkórházi igazgatófőorvos tartotta *A gyermekről és a gyermekvédelemről*, mely élénk s tartalmas előadást nagyszámú közönség hallgatta meg. A megnyilvánult érdeklődés, reméljük, még intenzivebb lesz s nemsokára meg lesznek azok a szükséges feltételek, amelyek a fiókkör eredményes működését fogják eredményezni.

A kölcsönkönyvtárak fertőtlenítése a székesfőváros iskoláiban. A Gyermektanulmányi Társaság közlönye (Gyulai Aladár: Az iskolai segélykönyvek. A Gyermek. 1910. évf. 431. l.) szóvátette ennek a nagyfontosságú iskolaegészségügyi kérdésnek megoldását. Örömrünkre szolgál, hogy a székesfőváros tanügyi tanácsosa, *Déri Ferenc* dr. most elrendelte a kölcsönkönyvtárak könyveinek időnkénti fertőtlenítését, amely a központi fertőtlenítő útján történik. Ez új bizonyítékát szolgáltatja annak, hogy a székesfőváros tanügye és iskolái modern szellemben vezetettek. Jól esik az a tudat, hogy a gondolat a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kebeléből indult ki.

Az iskolaorvosi intézmény reformja. A szegedi gyermektanulmányi társaság február 9-iki nyilvános értekezletén *Krausz József* dr. orvos tartott ezen nagyfontosságú tételről előadást.

Szomorú képét festette annak az intézménynek, amelyet nálunk egészségügynek neveznek és amely legmostohább gyermeke az államnak. Ijesztő példával bizonyította, hogy a gyermeknek, aki naponta minimálisan 5—6 órát tölt az iskolában, milyen hatással van fejlődésére, egészségére az iskola. 1906-ban — mondotta — amikor a kanyaró, vörheny, skarlát pusztított Budapesten, ahol az iskolákat aránylag össze sem lehet hasonlítani a vidékiekkel, a statisztika szerint az iskolás gyermekek megbetegedése és az előadásokról természetszerűleg való elmaradása hónapok szerint a következőképen oszlottak meg: januárban 1247, februárban 1270, márciusban 1462, áprilisban 1349, májusban 1357, júniusban 983, júliusban 668, augusztusban 634, szeptemberben 585, októberben 935, novemberben 1591, decemberben 1603.

Tehát azokban a hónapokban, amikor a szünetek tartanak, a megbetegedések száma félannyi volt, míg novemberben és decemberben, amikor a tanítás már rendszeres, majd kétszeresére emelkednek. Ehhez viszonyítva, ahogy a vidéken vagyunk, jobb nem beszélni. Az állam büntetés terhe alatt megköveteli a szülőktől, hogy gyermekeiket iskolába járassák, viszont a szülők követelik az államtól, hogy az iskola ne veszélyeztesse gyermekeinek egészségét, ne legyen melegágya mindenféle járványnak és ragályos betegségnek. Itt volnának ugyanis iskolaorvosok. Az iskolaorvosi intézmény diszpéldánya a magyar közigazgatásnak. Az állam 200 koronát ad a tiszti orvosoknak egészségügyi megfigyelésükért. Hát végezhetnek ezért lelkiismeretes munkát? Nem. Csupán Oroszországban vannak rosszabb viszonyok, mint nálunk.

Azután fejtegeti, hogy miért kell az «egészségtan» tanításával intenzívebben foglalkozni. Statisztikai adatokkal bizonyítja, hogy a halálozási arányszám és különösen a csecsemő- és gyermekhalálozás sehol sem oly megdöbbentően nagy, mint nálunk s ezt azzal magyarázza, hogy a mi népünknek fogalma sincs a higiéné legegyszerűbb szabályairól. Ezen csak úgy lehet segíteni, hogy az «egészségtan»-t minden iskolában tanítani kell s a népet, alkalmas módon, a *csecsemőápolásról, helyes lakásviszonyokról, táplálkozásról* stb. fel kell világosítani.

Végül az iskolaorvosi intézmény fejlesztéséről és az egészségügyi ismeretek terjesztéséről a következő javaslatokat terjesztette elő:

1. Minden iskolához iskolaorvos nevezendő ki, akinek kötelessége az iskolaépület higiénikus voltának ellenőrzése és a tanulóifjúság egészségének és fejlődésének állandó, beható és szigorú megfigyelése.

2. Az iskolaorvos, munkájának nagyságához és fontosságához arányos fizetésben részesítendő.

3. Elemi iskolák 3. és 4., polgári iskolák 3. és 4., tanonciskolák 3. és 4. osztályában, kereskedelmi iskolák felső osztályában heti egy órában, tanító- és tanítónőképzőkben és a középiskolák 7. osztályában heti két órában, s mindenütt mint *kötelező, rendszeres* tárgy adassék elő az egészségügy, felsőbb iskolákban mindig szakképzett orvosok által.

4. Vándor «egészségtan» tanítók alkalmazandók, kik, alkalmas időben felkeressék a kisközségek, falvak és tanyák lakosságát s nekik előadásokat tartanak az egyszerűbb egészségügyi ismeretekről s a babona és kuruzslás veszedelméről.

Nemzetközi gyermekvédelmi kongresszus. Ez év július havában nemzetközi gyermekvédelmi kongresszus lesz Brüsszelben, amelynek programja öt pontból áll és magában foglalja a nem-

zetközi gyermekvédelmi központ szervezésének kérdését. A központi iroda célja a *gyermekvédelemnek egységes szervezése a művelt államokban*. Onnan fognak kiindulni a gyermekvédelem fejlesztésére irányuló nemzetközi javaslatok. A központi iroda útján fognak az államok érintkezni a gyermekvédelem nemzetközi ügyeiben. Ezenkívül megvitatás tárgyai lesznek a gyermekbiróságok, a felügyelőbizottságoknak szervezete, a házasságon kívül született gyermekek gyámságának ügye, nemzetközi egységes kezelése a gyermekhalandóság statisztikájának, végül a gyermekegészségügy propagandája.

—i—r.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság ezidei 4-ik nyilvános értekezletét febr. 8-án tartotta meg *Ranschburg Pál dr.* elnöklete alatt. *Nagy László* röviden megismertette a közönséggel a gyermektanulmányi kongresszus tervezetét és a részvétel feltételeit. *Nógrády László dr.* főgimnáziumi tanár felolvasta az ország különböző vidékeiről begyűjtött adatok alapján mesteri tollal megírt munkáját *«Az Egyke-rendszerről.»* A felolvasást egész terjedelmében közöljük. A nagyszámú közönség megdöbbenéssel hallgatta a nép- és nemzeterő pusztulásáról szóló szomorú adatokat.

Hozzászólott a kérdéshez *Bíró Benedek dr.*, aki a nagyvárosi egyke-rendszer két fontos okára mutatott rá: a lakás- és cselédviszonyokra. — *Ranschburg dr.* és *Dánielné* hozzászólása alapján kimondotta az értekezlet, hogy szükségesnek tartaná, hogy *Nógrády dr.* munkáját a kormány füzetalakban kinyomassa és gazdasági, közművelődési egyesületek és tanítók révén a nép között ingyen terjessze. Az e célra fordított költségek kamatostul megtérülnének az államnak a nemzet ereje növekedésében.

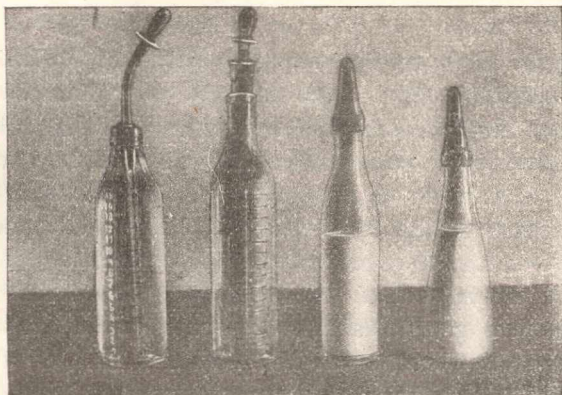
D. L. L.

A jelen füzet mellékletei. A jelen számhoz mellékeljük 1. a közgyűlésre szóló meghívót, 2. a kongresszusra szóló jelentkezőlapot és 3. postautalványt a 3 K kongresszusi tagsági díj beküldésére. Tisztelettel ajánljuk e nyomtatványokat a társaság tagjai, A Gyermek előfizetői s olvasói szives figyelmébe s kérjük mind a közgyűlésen, mind a kongresszuson való szives részvételüket.

Külföldi szemle.

Összeállította: **Perényi Irén**, tanítónő Hátszegen.

A csecsemők táplálkozásáról. (Das Buch für Alle. 1913. I.) A nagy gyermekhalandóság a csecsemőkorban arra bírta a kormányt, hogy birodalmi törvény útján vessen gátat e bajnak. Ugyanis kitűnt, hogy a szopóüvegek tisztátalansága az egyik fő oka a gyermekek halandóságának. Épen ezért törvény tiltja meg a gumi és üvegből kombinált szopókák árusítását és használatát.

Ezek ugyan a használatban kényelmesek, de könnyen ólommérge-zést okoznak s másrészt is egészségtelenek, mert nehezen tisztogathatók. A mellékelt ábrán látható két egészségtelen rendszerű szopóüveg (az első két ábra) s két higiénikus, amelyek könnyen tisztántarthatók s könnyen kezelhetők.

Mozgalom gyermek-olvasócsarnokok létesítésére. (Dresdener Anzeiger 1913. I. 25.) Ez a mozgalom Angliából és Amerikából indult ki, melyhez rövid idő alatt Németország is csatlakozott, úgy, hogy csakhamar 30 város rendezett be olvasótermetet. E mozgalmak leglelkesebb támogatói az egyes kulturális egyesületek voltak s a legtöbb olvasótermet ezek rendezték be. Az olvasótermek céljaira leginkább iskolatermeket használtak fel. Az olvasótermek rendszerint a délutáni órákban nyílnak meg s oly nagy látogatottságnak örvendenek, hogy a legtöbb helyen kibővítésre szorultak. A legtöbb olvasóterem csak télen van nyitva, mert a pedagógusok attól tartanak, hogy az érdekesítő olvasmányok elvonják az ifjúságot a szabadban való mozgástól, a sportolástól és így az ifjúság elsatnyul. Hogy e bajtól az egészséges élet ösztöne megóvja őket, mutatja az a körülmény, hogy télen a hó- és jég-sport idején az olvasótermek látogatottsága nagyon leapad, mert az ifjúság a szabad levegőn való mozgást az olvasás elé helyezi.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

VII. Jahrg. Nr. 1.

Leben und Zukunft der vorstädtischen Kinder.

Von Lehrer Leopold Nemes, Budapest.

In seinem in der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung gehaltenen Vortrag entrollt Verf. im Rahmen einer ausführlichen Statistik ein sehr trübes Bild über die Not und das Elend, die in den Wohnungen im einen Extra-Villain Budapests (Angyalföld) hausen, verweist hierbei zugleich auf die verschiedentlichen Hindernisse, welche eine natürliche Erziehung der daselbst lebenden Kinder illusorisch gestalten, oft sogar mit Vernichtung bedrohen.

Zunächst leidet die körperliche Entfaltung der Kinder unter dem schrecklichen Druck der Lebensverhältnisse. Der stete Mangel an Luft und Licht, dann das frühe Aufstehen, die schweren Arbeiten, die häufigen Entbehrungen und allgemeinen Unterernährungen bilden die Brutstätte mannigfacher Krankheiten oder untergraben schlechthin die Gesundheit der Kleinen.

Gelingt es den Kindern in entlegenen Bezirken die nachteilhaften Folgen ihres körperlichen Zurückbleibens durch genügende Bewegungen und Spiele im freien irgendwie wettzumachen, so vermissen sie um so mehr jene wichtigen Bedingungen, welche zum Gedeihen ihres seelischen Lebens weitaus notwendiger sind. Es ermangelt ihnen zurvörderst und durchweg die Liebe des Familienanschlusses. Die müden oder gewöhnlich rohen Eltern widmen sich nur kaum ihren Kindern, weshalb diese sich zumeist selbst überlassen bleiben. Nicht selten plagt sie der Hunger und so kommt dann bald das Entwenden fremden Eigentums an die Reihe, dem mit der Zeit die übliche Sprache der Diebe und Verbrecher nachfolgt. Seinen diesbezüglichen Erfahrungen gemäss äussert sich Verf. dahin, dass *die Bösewichte nicht geboren werden, sondern stufenweise in der Schule des Lebens sich züchten*. Die Kinder der äusseren Stadtteile führen ein selbstständiges Leben und bilden eine Sondergemeinschaft, die freilich nur als eine verkleinerte Abteilung ihrer grossen Gesellschaft gelten kann.

Das sittliche Leben der proletarischen Kinder wird durch das Milieu höchst bedrohlich beeinträchtigt. Schon die Schlafstellen zwingen sie Zeugen der sexuellen und Wohnungsgemeinschaft zu sein, wo sich vor ihren Augen die frivolsten Szenen abspielen. Die geschlechtliche Aufklärung in ihrer enthülltsten, grellsten Form findet hier in den Mietzuständen sowie den Lebens-

verhältnissen sehr früh Erledigung. In den dunklen Niederungen der Vorstadt nisten die abscheulichsten Verfehlungen der künftigen Prostitution.

Das Wissen der Kinder kann sich natürlich mit dem von Kindern anderer Bürgerleute nicht messen, zumal auf eine Mitarbeit der Familie nicht im mindesten gerechnet werden darf.

Gegenüber den skizzierten physisch-psychischen Abnormitäten der vorstädtischen Kinder steht die Schule mit ihrer alten und gleichförmigen Pädagogik machtlos da. Es wird ein anderer Geist erheischt, weil lediglich ein spezieller Lehrplan zu frommen vermöchte. Anstatt des Memorisierens müsste fürwahr eine Lehr- und Erziehungsanstalt auf der Grundlage eines gewerblichen und Handfertigungsunterrichts errichtet werden. An Stelle der abstrakten Moralpredigten sollte eine kritische Denk- und Behandlungsweise der Sittenlehre im Unterricht treten. So verfährt der Verf. und es gelingt ihm dadurch das Interesse seiner Zöglinge von dem Schauplatze der Diebstähle, Raufereien und Blutvergiessungen in ein Geleise des nüchternen und richtigen Urteilens hinzulenken.

Verf. erörtert eingehend das Verhältnis zwischen der Kinderforschung und Soziologie und verweilt dann bei der *zukünftigen Gesellschaft der Extra-Villains*. Da glaubt er eine Gesetzmässigkeit zu erblicken, wonach die Nachkommen dasselbe Leben fortsetzen, welches die Eltern begannen, nur mit dem Unterschiede, dass die besser schreiben und lesen, also etwas gebildeter sind, *ihre Seele und Sittlichkeit jedoch bleibt so wie die der verderbten Umgebung, die auf sie eine ungewöhnlich starke assimilierende Wirkung ausübt*. Das zuverlässigste Mittel zur Rettung der Generation ist der Verwahrlosung vorzubeugen. Dazu dient allein die Entfernung der Minderjährigen aus der Mitte der gefährdeten Umgebung. Eine solche radikale Arbeit könnte das hochwichtige soziale Problem tunlichst lösen.

Eine Grundfrage der intellektuellen Entwicklung.

Vortrag für den Russischen Landeskongress für Familienerziehung, von Lad. Nagy, Budapest.

In der Entwicklung des Kindes unterscheiden wir zwei Zeitabschnitte, und zwar: einen *epochegemässen* und einen *periodischen*. Epochenhaft nennen wir die Übergangsabschnitte ihrem raschen Verlauf und den darin stattfindenden ausgiebigen Veränderungen zufolge. Periodisch hingegen heissen diejenigen Zeitabschnitte, welche die epochischen Zeitabschnitte der Entwicklung verbinden

und mit den langsamen vom Wesen dieser epochischen Wandlungen stammenden Entfaltungen zusammengehen.

Indem in den zwiefachen Zeitabschnitten der Veränderung nicht so sehr deren Wesen als vielmehr ihr Verlauf sich unterscheiden lässt, kann man diese auch als Veränderungsformen bezeichnen. In den epochenhaften Zeitabschnitten erscheinen die Phasen der Wandlungen äusserlich solchergestalt, dass sie eine weitaus grosse Proportion haben und einander schnell ablösen. Eine auffällige Eigentümlichkeit dieser Zeitabschnitte ist es, dass neue Fähigkeiten und neue Lebensereignisse des Kindes oft ohne jeglichen Übergang und Vorbereitung plötzlich auftreten.

Dem gegenüber zeigen sich die in Perioden der Epochen fallenden Veränderungen als sehr langsame und stufenartige. Ein Hauptcharaktermerkmal dieser Erscheinungen ist, dass sie in logischer Reihe nach einander folgen.

Da beide Formen der Entwicklungsphasen wichtig sind, müssen die Forscher allen zweien Aufmerksamkeit entgegenbringen. Gehen wir zuende in der Literatur der Kinderforschung, finden wir, dass während den Gang der periodischen Entwicklung tiefgründige Studien beleuchten, Prüfungen bezüglich der Übergangszeitabschnitte aus psychologischen Gesichtspunkten sehr spärlich sind. Die Schwierigkeit, die sich den Forschungen entgegenstellen, dürfen jedoch den Gelehrten nie zur Verzichtleistung der Prüfungen verleiten. Denn obwohl er die Symptome der grossen Veränderungen auch nur weniger kennt, vermag er denn doch die unmittelbare *Wirkung* und *Folgen* der Wandlungen ebenso zu prüfen wie die Phasen der stufenartigen, stillen Entfaltung. Die Möglichkeit solchartiger Prüfungen der grossen Veränderungen vor Augen haltend, schickte ich mich gelegentlich an, ein Grundproblem der intellektuellen Entwicklung zum Gegenstand meines Studiums zu machen.

In diesem knappen und skizzenhaften Bericht muss ich mich zunächst mit dem Grundgedanken des Problems, sodann mit der Methode und den Ergebnissen der Forschung befassen.

Das Kind reift unter zweifachen Wirkungen heran, nämlich unter *natürlichen* Wirkungen, worunter das Auftreten der Instinkte und die naturgemässen und gesellschaftlichen Wirkungen zu verstehen sind, und zweitens unter *künstlichen* (pädagogisch-didaktischen) Wirkungen. *Das Suchen nach der Altersgrenze in der intellektuellen Entfaltung bildet ein Hauptproblem der Entwicklungslehre.* Indem aber Richtung und Umfang der Zeitabschnitte von den epochenhaften Veränderungen bestimmt werden, können wir die Aufgabe auch so stellen: *man suche denjenigen epochegemässen*

Zeitabschnitt der intellektuellen Ausgestaltung, welcher die natürliche Entwicklung wesentlich abschliesst.

Die Lösung dieses Problems der Entfaltung sei auf den verschiedenen Gebieten der intellektuellen Funktionen, wie z. B. des Zeichnens, der Sprachenentwicklung, des Spiels, des Gedächtnisses und der Vorstellungsassoziationen zu erforschen. Ich wählte das Zeichnen zum Gebiete meiner Forschung, zumal sich mir dazu eine Gelegenheit entbot, nämlich die: leicht Eingang in die Kasernen zu erlangen.

Ich besuchte somit einige Kasernen in Budapest und in anderen Gegenden Ungarns. In jeder versammelte ich 30—40 Soldaten, die womöglich Analphabeten gewesen sind. Ich gab jeder Gruppe 7 Aufgaben zum Abzeichnen.

Als ich damit fertig war, habe ich in drei ländlichen Volksschulen auf ähnliche Weise über dieselben Themen Zeichnungen, von 6—12 jährigen Kindern, die vom Elternhaus eine primitive Bildung mit sich brachten, gesammelt.

Hernach verglich ich ausführlich genetisch die Zeichnungen von den Erwachsenen und Kindern. Die Zeichnungen jeglicher Altersklasse der Kinder verglich ich mit denen der Soldaten gesondert die der 6, 7, 8, 9, 10, 11 und 12 jährigen.

Aus der Zusammenstellung erfuhr ich das auch mich höchst überraschende Resultat, *dass das Niveau der Zeichnungen von ungebildeten Erwachsenen mit dem von 9—10 jährigen Kindern durchschnittlich übereinstimmte.* In den Zeichnungen Beider zeigten sich dieselben psychologischen Charakterstriche auf demselben Niveau. Beide zeigten diejenige Übergangsstufe des primitiven Zeichnens, wo die analytischen Ausdrucksweisen der reproduzierten Vorstellungen in syntetische Ausdrucksarten übergehen.

Dieses Alter habe ich das des Übergangs genannt. Die Übergangs-Benennung geziemt den Zeichnungen der ungebildeten Erwachsenen wie der 9 jährigen deshalb, weil neben der dominierenden Anwendung von analytischem Zeichnen auch der Anfang des synthetischen Zeichnens bereits zu gewahren ist.

Ich glaube manchen Wert den Prüfungen zuzumessen, da sie das Problem aufwerfen und auf diejenigen Wege und Methoden verweisen, vermittels derer es zu erreichen wäre.

Ja ich glaube, auch das Resultat der Veranstaltung selber verdient die Aufmerksamkeit. Weil dadurch augenscheinlich wurde, dass dieser Forschung zufolge die Altersgrenze der natürlichen Entwicklung in das vollständige neunte Jahr fällt.

Zuletzt möchte ich auf die Bedeutung der Prüfungen, welche auf die Feststellung der Altersgrenze der naturgemässen Entwick-

lung hinzielen, vom Standpunkte der pädagogischen Wissenschaft hinweisen. Die Philosophen und Pädagogen beschäftigen sich ständig mit der Lösung der Frage, in welchem Masse die Erziehung auf die Ausgestaltung des Individuums einwirkt. Jedoch bisjetzt gelang es nicht zu einer Übereinstimmung zu gelangen, weil das Unterfangen nur theoretisch geschah. Diese Grundfrage der Pädagogik kann gleich anderen ebenfalls nur mit Hilfe der positiven Forschung zuverlässiger gelöst werden als durch Hypothesen. Glückte es z. B. die natürliche Altersgrenze der intellektuellen Entwicklung zu fixieren, fänden wir dadurch den Schlüssel zur Erschliessung des Problems der Wirkung der Pädagogik. Wenn also bewiesen werden könnte, dass der Intellekt des keinerlei Unterricht erhaltenen Menschen auf demselben niedrigen Niveau wie der des 9—10 jährigen Kindes steht, dann würde auf positiver Grundlage die grosszügige Bedeutung des Unterrichtes in der intellektuellen Entwicklung des Individuums sich offenbaren.

Kinderschriftsteller.

Von Dr. Ladislaus Nógrády.

Die Kinderpsychologen sollen die schriftstellerischen Erzeugnisse der Jugendlichen wohl sehr ernst nehmen, ohne aber irgend welche Anzeichen einer aussergewöhnlichen Begabung darin zu suchen; sie müssen sich begnügen vermittels gewisser Züge der Produkte eine Kinderindividualität herauszufinden. Dem Verfasser gelangte die Arbeit eines seiner Schüler, eines 12 jährigen Gymnasiasten, in die Hand, sie führte den Titel «die Helden von Oranje» und umfasste 169 Seiten. Der Roman war genug kompliziert, zeigte aber dennoch die Quellen, woher der Knabe den Inhalt geschöpft, mithin die Wirkung, welche seine Lektüre auf ihn ausgeübt hatte. Gleichzeitig erhellt daraus, dass die *Handlung* es ist, die die primitive Kindesseele gefangen nimmt, die nicht etwa den Charakteren, vielmehr allein den Geschehnissen das höchste Interesse entgegenbringt. Es schweben keinerlei Ziele dem Kinde vor, sondern es wandelt ganz einfach *sein Leben*. Lediglich dieses in seinem förmlich biologischen Sinn absorbiert es vollends. Das Leben aber verkörpert die Handlung selbst sowohl objektiv als auch subjektiv und manifestiert sich am deutlichsten in Märchen, weshalb sie das Reich der Kleinen bilden.

Unser Roman besteht aus Ereignissen und nur reinen Handlungen; Beschreibungen und Reflexionen enthält er höchstens stellenweise, von einer Charakteristik findet sich nirgend eine Spur. Über die mitwirkenden Personen werden alle ihre guten

und schlechten Eigenschaften, ja selbst ihr Äusseres erzählt, um sie dann ohne jedwede Fortentwicklung vom Strome der Geschehnisse weiter tragen zu lassen.

Verf. nennt diese Art der Charakterisierung eine epische. Es gleicht ihr die Welt der Volksepen und der Märchen. Diese ästhetische Tatsächlichkeit hängt mit der biologischen Entfaltung der Menschheit zusammen. Verf. zieht eine Parallele zwischen der Naivität und Anschauung des Schülerromans und den Volksepen, namentlich der Iliade und Odysä; doch lässt der kleine Schriftsteller als modernes Kind anstatt der Götter und Wundergeschöpfe Dinge seiner Phantasie auftreten, um sich so über Unmöglichkeiten hinwegzuhelfen. Humor, Spasshaftigkeit und manche kindliche Philosophie werden auch mit herangezogen, weshalb der junge Verfasser trotz Verne, Robinson, Cooper und anderer Nachahmungen, ganz originell erscheint.

Nicht die ungewöhnliche Erfindungskraft, auch nicht die schöpferische Kindesseele wollte Verf. in der jugendlichen Arbeit entdecken, sondern nur die Kindesindividualität herausbringen, das Kind nämlich, das mit seiner Phantasie gleich andern Dingen spielt. Es tut dies alles in seinem Romane wie eine mitspielende Person seiner Figuren, als deren Herr und Meister es sich dünkt. In diesem Spiele der Phantasie möchte Verf. nicht vielleicht die Schöpfungsphantasie, sondern lediglich die biologische Phantasie klar sehen, der in der Entwicklung des Kindes eine höchst bedeutende Rolle zukommt. Jedes Kind liebt die mannigfachen Eindrücke mit seiner Spielphantasie vielfach zu kombinieren, wenn auch nicht jegliches dieselben niederschreibt. Eine solche Arbeit bereitet sicherlich nur Vergnügen dem kleinen Abschreiber, keinesfalls aber Mühe, da sie doch fast immer schlechthin als Ergebnis der Spiellust zu betrachten ist. Solche Erzeugnisse sind weitaus wertvoll und mögen daher von Psychologen gesammelt werden.

Experimentalpsychologischer Lehrkursus für Pädagogen.

Seit etlichen Jahren veranstaltet das Unterrichtsministerium Lehrkurse für experimentelle Psychologie, woran immer einige Seminarlehrer des Landes teilnehmen. Heuer haben die Dozenten *Dr. Paul Ranschburg* und *Dr. Géza Révész*, Seminardirektor *Ladislav Nagy* und Seminaroberlehrer *Josef Quint* folgende Vorträge gehalten.

P. Ranschburg verarbeitete solche einheitlichen Arbeitsgebiete der experimentellen Psychologie, wo bereits wichtige Resultate erzielt wurden. Er behandelte u. a. die sinnliche und intellektuelle Aufmerksamkeit, beglaubigte mittels seines Mnemometers die

Apperzeptionsfähigkeit des Bewusstseins, erörterte die Bedeutung der homogenen Hemmung in der Funktion der Sinnesorgane und beim Lernen. Die Prüfungen des Gedächtnisses demonstrierte er mit seinen unverständlichen Wortpaaren, und stellte fest, dass die solchergestalt gewonnenen Daten bei Fixierungen von individueller Arbeitsfähigkeit benutzt werden können. Schliesslich veranschaulichte er auch die Prüfungen des Gedächtnisses abnormer Kinder.

G. Révész setzte mit der Erklärung der Schwellenwerte ein, fuhr in den Gesichts- und Gehörkreisen fort, und bediente sich bei den Reihen der Musiktöne seiner eigenen Methoden. Ausserdem stellte er Versuche bezüglich der Tonmischung, des Vokalcharakters der Musiktöne an und brachte mehreres aus dem Kreise der spezifischen Sinnesenergie und verwandter Gebiete.

L. Nagy absolvierte vorerst pädagogische Prüfungen an den Schülerinnen des Lehrerinnenseminars des VI. Bezirks, sowie den Zöglingen der dortigen Übungsschule. Bei Müdigkeitsmessungen verwendete er Rechenhefte und zwecks relativer Feststellung der Intelligenz selbstverfertigte unvollständige Texte, darauf hin liess er die erlangten Daten mit den Hörern des Lehrkursus aufarbeiten. Ferner demonstrierte er die zur Begründung von objektiven Vorstellungs- und Denktypen unumgänglichen Methoden. Es kamen zahlreiche erprobte Experimente im Dienste der Pädagogik an die Reihe. Endlich wurden die Frequentanten mit den die Halluzinationen irreführenden Gewichten und verschiedenen optischen Täuschungen bekannt gemacht.

J. Quint liess mit den Schülern des Lehrerseminars im I. Bezirk nach eigenen und anderen Plänen Demonstrierungsapparate herstellen. Sein Unterrichtsverfahren war im Lehrkurs folgendes: er gab ein Problem auf Falls Experimente zu erledigen waren, mussten diese mit Hilfe vorteilhaftester Instrumente der schaffensfähigen Zöglinge von statten gehen. Wenn eine der Natur des gestreckten Ziels entsprechende Versuchseinrichtung fertig ist, lässt er von einzelnen oder Gruppen Daten sammeln und baut darauf seinen Vortrag auf.

Im Laufe des Jahres werden alle staatlichen Lehrerseminare, da bis dahin alle Fachlehrer der Pädagogik in psychologischem Experimentieren ausgebildet werden sein, Einrichtungen für psychologisches Laboratorien bekommen.

Diese neuen Methoden dürften fürderhin in den Übungsschulen der Seminare Eingang finden und in den Lehrplan der Lehrerbildungsanstalten eingefügt werden. Die künftigen Lehrer werden auf diese Weise fürs Kinderstudium empfänglicher gemacht und somit berufene Förderer der Kinderforschung werden.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

VII-me Année, Nr. 1.

La vie des enfants des faubourgs et leur avenir.

Conférence faite par M. Nemes, instituteur, à la Séance publique de la Société.

Le conférencier nous fait pénétrer dans les logis misérables des habitants d'un faubourg de la capitale (Angyalföld, VI-ème arr-t) Il énumère des faits bien tristes, basés sur la statistique, de la manière de vivre des enfants pauvres. Ces pauvres êtres habitent des logis étroits où 10 à 14 personnes sont entassées pendant la nuit. Leur couche est très mauvaise: sur 877 enfants visités par M. Nemes, 496 n'ont pas de lit particulier mais ils couchent avec des adultes et plus de 100 enfants couchent sur la terre nue, ou sur le plancher.

La manque d'air pur et de soleil, l'odeur pénétrante de ces logements saturés d'acide carbonique empêchent le développement physique de ces enfants. Leur alimentation, est également très mauvaise; ils n'ont à manger que quand il y en a; ils dorment, quand il y a une place où ils le puissent. Il est donc facile à comprendre, pourquoi ces pauvres enfants sont chétifs et retardés dans leur développement. Mais la corruption morale est encore beaucoup plus fatale à ces enfants que le manque du développement physique. C'est la famille qui exerce l'influence la plus importante sur l'avenir de l'enfant. Celui des faubourgs s'élève dans des milieux où il n'y a pas de sympathie entre les membres de la famille, où il n'y a pour ainsi dire pas de vie de famille. L'enfant y vit sans l'amour maternel, dans une atmosphère immorale et froide. Les petits enfants ont souvent faim et cela ainsi que l'exemple des grandes personnes les pousse au vol.

Les enfants connaissent un argot spécial pour le vol et pour échapper à la surveillance de l'agent de police. L'auteur cite beaucoup d'exemples de l'argot des voleurs connu des enfants. Dans notre société il est aisé à concevoir *que les malfaiteurs ne viennent pas au monde comme tels, mais qu'ils le deviennent progressivement à l'école du vice.*

Le père se dispute avec la mère, on s'injurie réciproquement, on se bat ensuite et c'est la cause du manque de respect de l'enfant envers ses parents. Il est lui aussi toujours frappé, bien souvent cruellement battu. On le laisse vagabonder ou on le fait travailler. S'il gagne quelque argent, il est alors un peu mieux traité. Dans quelques endroits des faubourgs, dans les taver-

nes, les rixes sont fréquentes, les enfants s'y intéressent beaucoup et le gamin téméraire est un héros à leurs yeux.

Les enfants portent un intérêt prématuré aux questions sexuelles. Dans leurs misérables taudis, ou, 8 à 14 personnes logent, l'enfant entend des anecdotes grossières et toute la vie intime de ces gens se passe devant lui.

Le danger moral menace les garçons aussi bien que les filles, dans ce milieu impur.

L'intelligence des enfants des faubourgs est inférieure à celle des enfants vivant dans de meilleures conditions.

Il ne savent ni si bien lire, ni si bien écrire, parce qu'ils ne s'y exercent jamais à la maison. L'intelligence et les connaissances se développent par l'exercice et l'instruction; ces enfants-là ne font aucun travail intellectuel hors de l'école; mais ils sont très habiles et très retors dans les mensonges, parce qu'ils s'y exercent le plus fréquemment.

Dans les écoles des faubourgs il serait indispensable de faire quelques changements au programme. Au lieu d'y enseigner des sujets abstraits, il faudrait y préparer les enfants à leur occupation future et leur donner une éducation manuelle.

Il faut créer une pédagogie spéciale et renoncer à l'idée que l'enseignement doit être uniforme dans toutes les écoles primaires.

M. Nemes est convaincu qu'on ne peut sauver ces enfants autrement qu'en les soustrayant du milieu pernicieux où ils vivent à présent et en les élevant dès leur 3-ème année dans des établissements spéciaux. En laissant ces petits malheureux dans le milieu où ils sont, on commet une grande faute, car ils sont exposés au danger certain de la misère et de la corruption morale.

Un problème fondamental du développement intellectuel.

Par M. Ladislas Nagy.

Le développement intellectuel de tout individu présente deux espèces de phases de transformation, les unes se produisant brusquement à des intervalles plus ou moins rapprochés, les autres s'accomplissant lentement et d'une façon continue. Les premières de ces phases sont des époques de transition qui produisent toujours des changements très rapides et très importants. Les secondes phases, qui peuvent être nommées *périodiques* relient entre elles les *grandes époques* de développement et subissent des variations qui dérivent précisément de ces mêmes époques.

Par exemple, l'enfant commence à se mouvoir en se traînant par terre. Après beaucoup de fatigue et d'essais infructueux, un beau jour il commence à faire ses premiers pas.

Un autre grand changement se produit quand l'enfant apprend à parler et plus tard encore lorsqu'il s'intéresse à un jeu quelconque auquel il n'avait prêté aucune attention auparavant.

Durant le temps qui s'écoule entre ces grandes transformations, les changements sont plus lents, mais continus et successifs. Ces phénomènes là sont caractérisés par l'ordre logique dans lequel ils se succèdent. Les parents, observateurs journaliers, ne s'aperçoivent guère de ces petits changements, tant ils leur semblent naturels.

Cependant les deux espèces de transformations sont faites pour retenir l'attention. Les grands changements de certaines époques ainsi que les changements périodiques ont une importance réelle dans le développement intellectuel de l'enfant.

Les premiers font souvent naître des instincts nouveaux, et ces changements sont parfois rapides qu'ils éprouvent la santé de l'enfant et dérangent l'équilibre de ses facultés mentales. Il est donc très important que le psychologue s'occupe de ces périodes du développement intellectuel. En considérant la littérature pédo-logique on est surpris de voir que les investigations faites jusqu'à aujourd'hui se sont exclusivement portées sur les phénomènes des changements périodiques, mais qu'on y traite fort peu les grandes transformations intellectuelles de certaines époques.

Ce qui caractérise ces dernières qu'elles se manifestent au début à de courts intervalles et que plus tard elles se présentent de plus en plus rarement.

Le premier changement faisant époque c'est quand l'enfant fait ses dents, vers l'âge de six mois; six mois après il commence à marcher; un an après encore, il commence à parler; à dix-huit mois de là, vers trois ans et demi l'enfant commence à parler de soi-même à la première personne, en disant: *moi*. A partir de cette époque il faut compter 5 ou 6 ans pour être à la limite de la première enfance et à nouveau 5 ans, pour qu'avec l'âge de la puberté commence l'adolescence.

Le développement intellectuel des enfants est soumis à l'influence des impressions naturelles et des impressions artificielles c'est-à-dire des efforts péda-go-didactiques. Les influences naturelles ne peuvent développer l'esprit que jusqu'à un certain point. Les influences péda-go-didactiques, au contraire, peuvent produire un développement continu de l'intelligence même au delà des limites naturelles. Il est donc très important au point de vue de la pédagogie et de l'évolution

de rechercher l'âge auquel développement naturel cesse et de connaître l'époque où le développement de l'intelligence s'arrête et où cette faculté ne se modifie ni dans son essence, ni dans ses fonctions au cas où l'homme reste livré aux seules influences naturelles et où on le soustrait à toute influence didactique.

En résumé, la question se pose ainsi: *il faut chercher l'époque du développement intellectuel, à laquelle finit essentiellement le développement naturel.*

On peut faire des recherches sur cette question dans les différents domaines des fonctions intellectuelles: le dessin, le développement du langage, la mémoire, l'association des idées, etc.

M. Nagy a basé ses recherches sur le dessin. Il a fait des expériences avec des soldats illettrés et des enfants. Il a donné à des groupes de soldats, composés de 30 à 40 hommes, sept sujets à dessiner.

I. L'homme. II. L'homme et la femme. III. Le cavalier. IV. Le cheval désarçonne son cavalier. V. Le soldat en guerre. VI. Le soldat retourne à son village par la voiture et le chemin de fer. VII. Une maison avec jardin.

Ces sujets ont été exposés par de courtes histoires.

M. Nagy a fait ainsi une collection de 1000 dessins provenant d'adultes sans instruction qu'il a ensuite comparés aux 4000 dessins d'enfants de 6, 7, 8, 9, 10, 11 et 12 ans et il a constaté avec surprise que le niveau des dessins des adultes sans instruction est en général celui des dessins des enfants de 9 à 10 ans. Dans les deux sortes de dessins les mêmes qualités caractéristiques se présentaient et au même niveau. Enfants et adultes ont démontré le degré primitif du dessin, quand la manière analytique de représentation passe à la manière synthétique de l'expression. L'enfant et l'adulte perçoivent les parties des images complexes plus ou moins insolément et chacun exprime ses idées de cette manière. Ils ont dessiné le chapeau, l'oreille, le nez, le cou, le tronc, etc. Ils remarquent bien l'ensemble des choses, mais ils ne peuvent dessiner les formes que comme des parties isolées.

Le problème du développement intellectuel sous l'influence unique de la nature est loin de toucher à sa solution par ces recherches et leurs résultats qui ne concernent qu'une espèce de fonctions mentales. Mais le problème est exposé, la voie est ouverte aux investigateurs et la manière de trouver la solution est indiquée.

S'il était possible de savoir avec certitude que l'intelligence d'un homme ignorant s'arrête au niveau de celle d'un enfant de 9 à 10 ans, alors on verrait positivement de quelle grande importance est l'instruction dans le développement intellectuel de l'homme.

Les enfants écrivains.

M. Nógrády explique, que dans son présent article, il ne s'agit pas des auteurs qui écrivent pour les enfants, mais qu'il y parle des enfants qui écrivent eux mêmes des histoires sortant de leur propre imagination. Il y rend compte de l'oeuvre d'un petit garçon de 12 ans, qui a écrit une histoire intitulée: *Les héros d'Oranje*. Cet ouvrage d'un enfant ne compte pas moins de 169 feuillets écrits; ce n'est donc pas une fable composée de quelques lignes, mais bien un vrai roman. Cette oeuvre est riche en événements et en actions; il ne s'y trouve point de descriptions ou de considération morales. Cela nous prouve que c'est l'action surtout qui captive l'âme de l'enfant et qu'il ne s'intéresse qu'aux actes. Le caractère des personnes qui jouent un rôle dans le roman ne se modifie pas; il reste le même du commencement à la fin. Le petit auteur expose les qualités des personnages et il trace leur portrait. Sa manière de raconter ressemble beaucoup à celle des épopées anciennes et aux fables du vieux temps. Dans le développement de l'action on reconnaît l'influence des oeuvres de Jules Verne, de Daniel de Foë, de Fenimore Cooper etc., que le petit écrivain a certainement lues; mais la façon dont l'enfant expose l'action lui est tout à fait personnelle. C'est parce qu'on trouve de l'originalité dans ce petit essai qu'il mérite d'attirer quelque peu l'attention; non pas pour y rechercher une imagination exceptionnelle, mais à seule fin d'y étudier l'individualité de l'enfant qui joue avec son imagination, comme il jouerait avec ses jouets. Il est possible qu'un talent extraordinaire soit caché dans l'âme de cet enfant; mais, qui le sait?

En tout cas, il serait très intéressant de collectionner les productions littéraires des enfants; car le psychologue pourrait y trouver les confessions les plus sincères des enfants et ces confessions seraient d'autant plus précieuses qu'elles ne sont pas passagères, mais qu'elles restent à la disposition du chercheur.

Cours de psychologie expérimentale pour les pédagogues.

Le Ministre de l'Instruction publique en Hongrie a organisé, en 1910, le premier cours de psychologie expérimentale.

Pour diriger les cours, il a nommé cinq professeurs. Les cours ont été répétés l'année suivante, en 1911. Les professeurs qui dirigeaient les cours ont perfectionné leur science aux universités de l'étranger et dans les différents laboratoires de l'Europe.

Tout le monde reconnaît aujourd'hui la valeur des méthodes expérimentales et leurs résultats dans la psychologie et dans la pédagogie et surtout les professeurs d'Ecoles Normales doivent les connaître, parce qu'ils forment les futurs instituteurs. M. le Ministre de l'Instruction publique a si bien apprécié la nécessité de ces cours que, dès la seconde année il leur a donné de l'extension. En 1912, le Ministre a décrété que tous les professeurs d'Ecoles normales enseignant la pédagogie, devaient suivre ces cours. Le directeur pour les questions administratives était M. *Wagner*, Directeur d'Ecole Normale. Les conférenciers des cours étaient M. *Ranschburg* et M. *Révész*, professeurs agrégés à l'Université de Budapest, M. *Nagy*, Directeur d'Ecole Normale et M. *Quint*, Professeur d'Ecole Normale.

Le but des cours étaient de faire connaître par les soins des professeurs désignés les méthodes nouvelles de recherches psychologiques, vu que parmi les sciences d'observation, la psychologie est celle qui aide le plus le maître d'école, le professeur, le pédagogue à acquérir la tournure d'esprit qui fera de lui un interprète fidèle de la personnalité des élèves et lui donnera le goût des études ultérieures qui pourront éclairer son oeuvre d'éducateur.

C'est en se basant sur ces principes que les professeurs dirigeaient les cours.

M. *Ranschburg* a expliqué la durée des sensations puis l'attention sensorielle et intellectuelle. A l'aide de son spectre il a démontré les limites de l'attention. Avec son «mnémomètre» il a constaté les règles de la faculté de la perception.

M. *Ranschburg*, a représenté ses recherches expérimentales sur la mémoire à l'aide de double-mots qui n'ont aucun sens. Il a démontré les résultats de ses recherches faites sur la fatigue intellectuelle et l'emploi de l'ergographe de Dubois, de Mosso et de Lehmann etc.

M. *Révész* a représenté les recherches qu'il a fait sur les sensations de la vue pour examiner le contraste, la lumière et la satiété. Pour examiner le daltonisme, il a exposé les expériences faites dans ce domaine et les théories des couleurs de Hering et Müller.

M. *Révész* a fait encore son rapport sur les différentes expériences faites sur l'ouïe, sur l'énergie spécifique des sens, sur les types sensoriels, sur la valeur des témoignages des enfants etc.

M. *Ladislav Nagy* a fait des expériences pédagogiques sur les élèves de l'Ecole Normale du VI-ème arr-t; dans la laboratoire pédo-psycho-logique de cette Institut. Pour la mesure de la fatigue intellectuelle il s'est servi des cahiers de calcul et pour la

définition relative de l'intelligence, il a rédigé des textes présentant des lacunes et il a employé ces textes. Les données ainsi collectionnées ont été élaborées par les auditeurs du cours.

M. Nagy a en outre expliqué la manière de déterminer les types des images objectives et les types de raisonnement. Il a exposé les méthodes qui servent à déterminer la psychologie des quatre règles fondamentales de l'arithmétique, les méthodes de recherches sur la fatigue intellectuelle, la méthode de Binet-Simon pour la mesure de l'intelligence etc. Pour la mesure de la vision il a employé les tableaux de Binet, qu'il a traduits en hongrois. Il a pris ensuite différentes mesures anthropométriques.

M. Joseph Quint a employé une planche pour examiner le sens de la position chez les enfants. L'enfant était couché et fixé sur une planche et les yeux fermés, il a essayé de dire, dans quelle position il était, la planche étant déplacée plusieurs fois. Pour examiner les sensations de la peau, M. Quint a fait faire par ses élèves différentes sortes d'esthésiomètres. Pour examiner les sens pour la voix, il a composé avec ses élèves des gammes musicales à l'aide de bois, de petites pierres, et de morceaux de verre, et ils ont fait avec un verre un appareil simple à l'aide duquel on a pu constater une différence du ton de 0.01 de hauteur.

M. le Ministre a annexé plusieurs laboratoires de psychologie expérimentale aux différentes Ecoles normales de la Hongrie. En 1910, 4 écoles, en 1911 aussi 4 écoles ont reçu des laboratoires. L'année courante on en érigea encore dans 28 Ecoles normales du pays.

Figyelmeztetés. Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros

Megvételre keresi a kiadóhivatal folyóiratunk ez évi 1-ső, 3-ik és 5-ik füzetét, több példányban.

Megvételre keresem „A Gyermek“ teljes I., II. és III. évfolyamát, kivéve a III. évfolyam 5. és 7-9. számát, Máday István dr., Prag, Kgl. Weinberge, Taborgasse 14.